

Громадська думка про правотворення

/Інформаційно-аналітичний бюлетень на базі оперативних матеріалів/

№ 22 (125) грудень 2016

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

*Венеціанська комісія підтримала проект Закону
«Про Конституційний суд України».....3*

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

С. Закірова

*Реституція: PRO ET CONTRA (частина перша)
Європейський досвід і практика запровадження реституції.....4*

Т. Полтавець

Між кредитом та депозитом.....16

Т. Миськевич

Реабілітація військових АТО в Україні.....21

ІНФОРМАЦІЙНА КАРТИНА МІСЯЦЯ

А. Бергелський

Проблематика, що висвітлювалася ЗМІ у листопаді 2016 р.....27

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ТА ПРОГНОЗИ

Моніторинг законодавства.....36

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА 38

Шановні колеги!

*Прийміть наші щирі привітання
з Новим 2017 роком та Різдвом Христовим!
Нехай ці свята як вісники оновлення життя,
нових мрій та сподівань,
принесуть добро, мир і злагоду.
Зичимо здоров'я, щастя,
бадьорості та успіхів!*

З повагою колектив НЮБ НБУВ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Венеціанська комісія підтримала проект Закону «Про Конституційний суд України»

Розроблений експертами Ради з питань судової реформи при Президенті України Проект Закону України «Про Конституційний суд України», підтримала Венеціанська комісія на засіданні 9 грудня 2016 року.

У Висновку Венеціанської комісії зазначається, що «проект Закону, що імплементує зміни до Конституції, є значним кроком вперед у впровадженні європейських стандартів у конституційній юстиції».

«Комісія вітає конкурсний добір суддів, складання судьями присяги безпосередньо перед Конституційним судом, встановлення часових меж для добору та призначення суддів, звільнення суддів безпосередньо Конституційним Судом, вилучення норми щодо звільнення судді «за порушення присяги», запровадження інституту конституційної скарги», – йдеться у рішенні Комісії.

Законопроект внесений на розгляд Верховної Ради України народними депутатами – членами Ради з питань судової реформи при Президенті України з метою імплементації змін до Конституції в частині правосуддя, що набрали чинності 30 вересня 2016 року. Проектом пропонуються норми щодо порядку організації та діяльності КСУ, статусу суддів Конституційного Суду, встановлюються норми щодо підстав і порядку звернення до Суду, процедури розгляду ним справ і виконання рішень Суду.

Проект Закону впроваджує інститут конституційної скарги, як додатковий механізм захисту прав і свобод громадян. Подати конституційну скаргу зможе фізична або юридична особа за умови, що остаточне судове рішення у її справі набрало чинності після 1 жовтня 2016 року, і з дня набрання ним законної сили сплинуло не більше 3 місяців, а також було використано всі національні засоби юридичного захисту.

Конституційний Суд діятиме у складі колегій, Сенатів або Великої палати. В рамках колегій вирішуватимуться питання щодо відкриття конституційного провадження. Сенати розглядатимуть питання за індивідуальною конституційною скаргою особи.

Велика палата у повному складі суддів КСУ вирішуватиме питання щодо конституційності законів України, актів ВРУ, Президента України, КМУ, ВР АРК; офіційного тлумачення Конституції; конституційності законів України (їх окремих положень) за конституційними скаргами фізичних і юридичних осіб у разі відмови Сенату від розгляду справи на користь Великої палати; вирішення процесуальних питань, що виникають під час конституційного провадження та інші питання віднесені до компетенції Конституційного Суду.

Законопроект запроваджує конкурсний порядок відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду, яким передбачено, що Президент, Верховна Рада, з'їзд суддів формуватимуть конкурсні комісії, члени яких мають бути правниками з визнаним рівнем компетенції. Кожна Конкурсна комісія за результатами аналізу інформації щодо кандидатів та проведення співбесід

надаватиме рекомендації суб'єкту призначення *(Офіційне інтернет-представництво Президента України*
(<http://www.president.gov.ua/news/venecianska-komisiya-pidtrimala-proekt-zakonu-pro-konstituci-39070>). – 2016. – 9.12).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

С. Закірова, канд. іст. наук, ст. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Реституція: PRO ET CONTRA (частина перша) ***Європейський досвід і практика запровадження реституції***

Останнім часом в українському інформаційному середовищі однією з найактивніших тем для обговорення все частіше виступає проблема реституції. Причому, як це не прикро визнавати, більшість інформагентств і представників ЗМІ без суттєвих змін тиражують одну й ту саму інформацію, походження і зміст якої навряд чи заслуговують на такий розголос. Тож має сенс ретельно розглянути проблему реституції як такої та з'ясувати, які наслідки має застосування правового інституту реституції в сучасних українських реаліях.

Юридична енциклопедія під редакцією Ю.С. Шемшученка у тлумаченні поняття «Реституція» (лат. *restitutio* – відновлення, повернення) виокремлює два аспекти: цивільно-правовий і міжнародно-правовий. У цивільному праві – це відновлення стану речей, що існував до вчинення правочину, недійсного за законом або визнаного таким у судовому порядку. Суть її полягає у тому, що кожна зі сторін зобов'язана повернути другій стороні в натурі все, що вона одержала на виконання правочину, а в разі неможливості такого повернення, зокрема тоді, коли одержане полягає у користуванні майном, виконаній роботі, наданій послугі, – відшкодувати вартість того, що одержано, за цінами, які існують на момент відшкодування (ч. 1 ст. 216 ЦивК України). У міжнародному праві «реституція» – це вид матеріально-правової відповідальності держави, яка вчинила акт агресії або ін. міжнародно-протиправне діяння. Реституція в даному випадку полягає в обов'язку даної держави ліквідувати або зменшити матеріальну шкоду, завдану іншій державі, відновити попередній стан.

Інститут реституції виник і сформувався у римському праві завдяки практиці преторської юстиції, де повернення сторін у первісне становище видавалось логічним, справедливим і спочатку безповоротним та забезпеченим іншими засобами преторського впливу. Оскільки оскарження судових рішень виникло лише в імператорську добу розвитку римської державності, то основним засобом «повернення рішення» було звернення до того ж претора. Якщо претор вважав оскаржуване рішення не правовим чи несправедливим, чи винесеним всупереч формулі претора, яку було надано ним для даної справи, сторони повинні були повернутися до становища, яке існувало стосовно предмету правовідносин до рішення суду.

Саме у зв'язку з тим, що проблема реституції суттєво активізувалася, важливо донести до українського суспільства знання про даний правовий

інститут. Кандидат юридичних наук, президент громадської організації «Інститут захисту прав власності «Дефенсорес», О. Рязанцев вважає, що сучасні реалії вимагають розуміння сутності гострої соціально-політичної проблеми, якою для України є реституція, та практичної готовності і влади, і суспільства до її вирішення. За його словами, в історію незалежної України реституція ввійшла відносно недавно в якості нетрадиційного явища з ознаками очевидного політичного негативу.

Річ у тім, що у суспільній думці проблема реституції набула особливої актуальності у зв'язку з підписанням Україною Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом, що зобов'язує її адаптувати національне законодавство до законодавства Євросоюзу. Реституційні питання активно пов'язують з кампанією проти української Угоди про асоціацію з ЄС. Український політичний діяч Т. Чорновіл зазначив, що у Львові від цілком адекватних людей він чув панічні заяви про те, що це ж катастрофа, може нам не спішити з введенням Угоди. Бо, начебто, однією з умов такої угоди є реституція, а тому майже все майно, будівлі тощо будуть відібрані в українців та передані спадкоємцям колишніх власників, наприклад, з Польщі.

Натомість, як зазначають і вітчизняні, і міжнародні фахівці та експерти, питання реституції вирішується виключно на державному законодавчому рівні. Зокрема, адвокати юридичної фірми «Ілляшев та Партнери» І. Кузіна та І. Божко, аналізуючи досвід і практику європейських країн, наголошують, що вирішення питань реституції регулюється на внутрішньодержавному рівні. Юрист-міжнародник О. Піх також пояснює: «ЄС не займається питаннями власності, це поза компетенцією європейського права. Також немає ніякого зв'язку між угодою про асоціацію з ЄС і реституцією». Так само і Т. Чорновіл наголошує, що реституція може вводитися лише внутрішнім законодавством (крім випадку мирної угоди або капітуляції по завершенні війни).

З такою точкою зору повністю погоджуються і міжнародні фахівці у галузі права. Так, за словами професора міжнародного права Тартуського технічного університету (Естонія) Є. Цибуленка, питання реституції в країнах ЄС визначаються виключно внутрішнім законодавством кожної з країн Євросоюзу. Країни Балтії ухвалили відповідні закони про реституцію на національному рівні. Він вважає, що українцям не слід перейматися побоюванням, що інтеграція в ЄС буде обов'язково пов'язана з реституцією. «Угода про асоціацію України з ЄС не має стосунку до питань реституції, взагалі питання реституції не регулюється загальним законодавством ЄС», – зазначив професор правознавства.

Колишній прем'єр-міністр Словацької Республіки, міністр юстиції Чехословаччини у відставці, доктор юридичних наук, професор Братиславського Університету Каменіуса Ян Чарногурські наголошує: «За рішеннями Європейського суду, а також і виходячи з принципових позицій головних післявоєнних держав, включаючи Росію, Францію і США, встановлено становище, що рішення про реституцію і встановлення їх умов є виключним правом окремих держав і з точки зору міжнародного права».

Але на сьогодні українське законодавство практично не готове до введення інструменту реституції. Тож, перш ніж говорити про запровадження

механізмів реституції в Україні, є сенс розглянути практику європейських держав, які вже мають власне законодавство з даної проблеми. І враховуючи досвід, досягнення і певні недоліки наявної правової бази країн Європейського Союзу, Україна може підготувати вітчизняну нормативно-правову базу, уникаючи вад і помилок.

Європейський досвід законодавчого запровадження реституції в державах ЄС наочно представлений у таблиці.

№	Держава	Особливості проведення реституції	Кому може бути повернуто майно	Об'єкти реституції	Обмеження реституції
1	<p>Латвійська Республіка</p> <p>Закони «Про денационалізацію домоволодінь у Латвійській Республіці» і «Про повернення домоволодінь законним власникам» (1991 р.)</p>	<p>Зацікавлена особа повинна була подати заяву в районне управління із зазначенням характеру власності. З моменту введення в дію закону про реституцію це можна було зробити протягом семи років, Спадкоємець міг претендувати на отримання власності, яка належала особі, що володіла нею до 1939 р.</p>	<p>Громадяни і не громадяни Латвії. (Власник або спадкоємець, який не був громадянином Латвії, міг отримати належну йому за законом власність, але не міг володіти успадкованою нерухомістю. Якщо спадкоємець потім не продавав або не передавав свою власність, то вона надходила в розпорядження держави. До 1995 року ці обмеження були скасовані)</p>	<p>Нерухомість (включаючи землі сільськогосподарського призначення і ліси), цілісні майнові комплекси підприємств, а також предмети культу релігійним організаціям традиційних конфесій</p>	<p>Не поверталися залізниці; будівлі, які відійшли до держструктур, землі, на яких утворилися фермерські господарства та культурні об'єкти. При поверненні підприємства колишньому господареві, він не мав права на обладнання, акції, цінні папери. Згідно із законом, якщо новий власник опинявся власником багатоквартирного житлового будинку, він не мав права протягом семи років виселяти з нього мешканців. Мешканці, в свою чергу, зобов'язані були платити орендну плату, максимальний розмір якої також обговорено законом.</p>
2	<p>Литовська Республіка</p> <p>Закон «Про процедуру та умови відновлення прав власності до існуючої нерухомості»</p>	<p>Колишні власники та їх спадкоємці самостійно мали представити докази для відновлення права власності</p>	<p>Тільки громадяни Литовської Республіки, у яких майно відібрали, або які мусили покинути країну. Реституція не поширюється на емігрантів,</p>	<p>Повернення незаконно відібраної власності в період радянської влади. Права на земельні ділянки, площа яких залежала від їх місця розташування, – не більше 150 га в</p>	<p>Землі, необхідні для виробничої діяльності, будівництва житла, надання послуг, надавалися в приватну власність або в оренду за бажанням власника Встановлювався термін для подачі відповідних заявок на відновлення права власності – до 31 грудня 2001 р. Конституційним судом республіки</p>

	(1991 р.), який пізніше замінили Законом «Про відновлення прав власності громадян до існуючої нерухомості» (1997 р.)		оскільки їм було відмовлено у подвійному громадянстві.	сільській місцевості і не більше 0,4 га в міській, а також комерційну й житлову нерухомість	була визнана неконституційною виплата грошової компенсації при ускладненнях з поверненням майна в натурі.
3	Естонська Республіка Закон про основи реформи власності (1991 р.)	Зацікавлена особа самостійно мала знайти та представити докази та свідчення щодо втраченої власності	Громадяни Естонії. Реституція не поширюється на осіб, які добровільно відмовилися від паспорта Естонської Республіки при переселенні в Німеччину. У 1997 р. в закон були внесені зміни: всі німецькі переселенці отримали права звичайного суб'єкта, крім тих, хто отримав до війни компенсацію від Радянського Союзу або після війни компенсацію збитку від війни від Німеччини.	Повернення незаконно відібраної власності в період радянської влади її законним власникам	Землеволодіння поверталися у вигляді тієї території, яка свого часу належала довоєнним господарям, поля, ліси, озера. У разі, якщо по цій території проходила дорога, чи перебував державний об'єкт, то відбувався обмін ділянки. На відміну від більшості інших країн, в Естонії не встановлено право на отримання грошової компенсації замість відчуженого майна. Новому власнику видавали тільки державні цінні папери на ту ж суму. Їх можна було обміняти на акції приватизованих підприємств, землю або нерухомість Особам, які заселяли житло в будинку, що вимагав повернути назад легальний власник, були надані державні гарантії. Їм надавали грошову компенсацію або муніципальне житло. І поки таке житло не було надане, їх не можна було виселяти.
4	Чеська Республіка	Створено спеціальні	Права власності	Нерухомість, яка	Зі спеціального Реституційного

	<p>Закони «Про позасудові реабілітації» та «Про зміну відносин власності на землю та на інше сільськогосподарське майно» (1991 р.) Закон про реституцію майна, вилученого у релігійних організацій після 1948 р. (2012)</p> <p>Реституційний закони були прийняті в основному ще в Чехословаччині, однак і після поділу держави залишилися чинними як у Словацькій, так і в Чеській республіці з внесенням мінімальних поправок.</p>	<p>державні органи, до яких звертається особа, і вони самі шукають в архівах, збирають інформацію і допомагають встановити – що саме було втрачене, а потім звертаються до суду.</p>	<p>поверталися тільки на користь громадян Чехословаччини, а пізніше – Чехії. Чехія претензій німців-переселенців на залишене майно не визнає.</p>	<p>перейшла державі або юридичним особам шляхом націоналізації й експропріації в 1948-1989 рр.</p>	<p>фонду встановлено право компенсації господарям витрат на відновлення нерухомості. Крім повернення майна, передбачено грошову компенсацію. Вона виплачується за нерухоме майно в тих випадках: його не можна повернути; вартість майна в результаті діяльності нового власника непомірно зросла; навпаки, воно знецінилося і позивач не наполягає на його поверненні. Якщо нерухомість виявилася знищеною, або перебудована до такої міри, що її нинішня ціна незрівнянно більше колишньої, або знецінена настільки, що спадкоємець її і безкоштовно брати не хоче, то йому одноразово виплатять компенсацію в розмірі 1000 USD. Передбачено повернення 2,5 тис. будівель, 175 тис. га лісів і 25 тис. га земель на загальну суму 3 млрд. євро. В рахунок компенсації за майно, яке не могло бути повернуто, передбачена виплата компенсацій на загальну суму 2,54 млрд. євро. Створений урядовий фонд розміром 11,7 млн дол. для компенсації релігійним організаціям за те майно, яке фізично вже не може бути повернутим.</p>
5	Словацька	Діють спеціальні	Закон передбачає	Реституції	До 2004 р існувала можливість

	<p>Республіка</p> <p>Закони про компенсацію наслідків окремих майнових збитків; про судову реабілітації; закон про позасудові реабілітації; про зміни щодо земельної власності; про компенсацію окремого матеріального збитку нанесеного церквам і релігійним громадам (1990-1993 рр.)</p>	<p>органи, як і в Чехії, так і можливе звернення зацікавленої особи до судових органів з питань реституції.</p>	<p>повернення майна і права на майно виключно громадянам, які постійно проживають в Словаччині. Майно не поверталось фашистським посібникам і емігрантам.</p>	<p>поширювалися лише на майно, що стало в комуністичні часи державним на підставі правових актів, скасованих після 1990 року. З права на реституцію були виключені післявоєнні конфіскації у переможених посібників фашистського режиму часів другої світової війни.</p>	<p>повернення конфіскованих земель. Реституції не підлягало майно церкви і єврейських громад, в яких розміщувалися заклади охорони здоров'я, культури, спорту і соціальних служб. Якщо в комуністичні часи майно стало державним за рішенням або законом, що залишилися в дії і після 1990 року, майно залишилося державним. Окремий режим був введений для будівель, що підлягають реституції, проте зараз в них розташовані заклади охорони здоров'я, освіти, а також культурні, соціальні і спортивні установи. Для цих будівель закон встановив регульовану орендну плату, відносно низьку, терміном на десять років для колишнього користувача. Цей же закон був дійсний і для будівель, використовуваних дипломатичними місіями іноземних держав. Громадяни мали право повернути своє майно протягом 3-річного терміну.</p>
6	<p>Республіка Польща</p> <p>Закон «Про реприватизацію» (2001 р.) Цей закон, вето ваний президентом, так і не набрав законної сили</p>	<p>Вирішення питань реституції покладене на суди (за винятком повернення конфесійного майна). Зацікавлена особа самостійно мала знайти та представити докази</p>	<p>Закон передбачав повернення майна і права на майно виключно польським громадянам. Польща претензій емігрантів на залишене майно не визнає.</p>	<p>Рухоме і нерухоме майно, яке було конфісковано або націоналізовано за часів комуністичної влади</p>	<p>Польський закон визначив, що повертатися буде тільки 50% вартості нерухомості, сума компенсації склала 12,5 млрд. доларів. В основному повернення здійснювалося у формі компенсації – цінних паперів на придбання землі або акцій. Тільки за десять років держава виплатила за 734 позовами колишніх власників і їхніх спадкоємців близько</p>

		та свідоцтва щодо втраченої власності. Майно релігійних організацій повертається в адміністративному порядку, для його повернення вже в 1989 році були створені спеціальні комісії			962 млн злотих. За деякими оцінками, на початок 2010-х років польська католицька церква повернула близько 69% свого націоналізованого майна.
7	Республіка Сербія Спеціальний закон про громадське майно і реституції (2011 р.), але існує дуже багато винятків із законодавства.	Створено спеціальне Державне агентство, що займається питаннями реституції	Положення закону зачіпають тих громадян Сербії, хто позбувся власності після 9 березня 1945 року.. Закон виключив угорців з кола осіб, які мають право на реституцію, оскільки Угорщина брала участь в окупації Югославії в 1941-1944 роках. Виняток за законом зроблено тільки стосовно спадкоємців тих осіб, які були реабілітовані.	Рухоме і нерухоме майно, що було націоналізовано після Другої світової війни	Більшість заяв стосуються повернення сільськогосподарських земель або ділянок під забудову і тільки 10% заяв відноситься до повернення житла і господарських приміщень. Невеликий відсоток заяв стосувався заводів, готелів, типографій, кінотеатрів або ресторанів. Крім прямого повернення майна закон передбачає і відшкодування вартості націоналізованого майна, для чого з бюджету буде виділено два мільярди євро. Частина елітної нерухомості в центрі Белграда за рішенням уряду Сербії виключені з процесу реституції, а власникам відшкодована їх вартість. Розгляд позовів про реституцію майна, націоналізованого після 9 березня 1945 року, було припинено по закінченню строків давності 3 березня 2014 року. За цим законом отримано близько 30 тис. заяв і вже повернуто понад 1700 квартир, офісних та інших приміщень, а також понад 2600 га лісів

8	<p>Угорщина</p> <p>Закони про компенсації, про компенсацію особам, які зазнали матеріальної та моральної шкоди з травня 1939 року в зв'язку з незаконним позбавленням власності євреїв (1939-1944гг.) і німців (після 1945р.). (1991-1992 рр.)</p>	<p>Зацікавлена особа самостійно шукає докази та свідчення щодо втраченої власності.</p>	<p>Право на компенсацію за законом 1991-го набули лише особи, позбавлені майна після 8 червня 1949 р.</p>	<p>Рухоме і нерухоме майно, яке було конфісковано або націоналізовано за часів комуністичної влади</p>	<p>і сільськогосподарських земель.</p> <p>Закон не передбачав повернення реально втраченого майна. Заявникам видавалися спеціальні бони або купони без права обміну на гроші для інвестування в держмайно, житло, земельні ділянки, що підлягають приватизації. Максимальна сума компенсації не повинна була перевищувати 5 млн. форинтів. На 100% компенсується вилучена свого часу власність лише до 200 тис. форинтів, для земельної ділянки – до 1 млн. форинтів.</p> <p>На суму оціненого майна, яке підпадало під реституцію, були видані цінні папери – всього на 143 млрд. форинтів. З них католицькій церкві належала компенсація за 2300 споруд, реформатській – за 1000, євангелістській церкві – більш ніж за 100 споруд.</p> <p>Через брак фінансових ресурсів процедури реституції відбувалися набагато повільніше, аніж очікувалося, й тому в 1997 р. остаточний термін для врегулювання всіх питань було подовжено з 10 до 20 років.</p>
---	---	---	---	--	--

9	<p>Федеративна Республіка Німеччина</p> <p>Закон про повернення майна (1990 р.) та окремі норми цивільного законодавства</p>	<p>Зацікавлена особа самостійно шукає докази та свідчення щодо втраченої власності. Активну діяльність щодо питань реституції майна євреїв та їх спадкоємців проводять міжнародна Конференція з єврейських матеріальних претензій до Німеччини (The Claims Conference), німецька неурядова організації Bund der Vertriebenen, що представляє інтереси німців, депортованих після Другої світової війни з земель одвічного проживання в Східній Пруссії, Сілезії, Померанії. Організація Preubischen Treuhand GmbH Co. KG a.A. займається питаннями</p>	<p>Громадяни Німеччини, євреї-власники та їх спадкоємці, що вимушені були покинути країну і продати власність після 1933 року. Згідно з угодою про об'єднання Німеччини, прийнято закон про переважне право, за яким визначався власник конкретного майна на території Східної Німеччини, створено відомство з довірчого управління майном «Товариством з особливих завдань, пов'язаних з об'єднанням Німеччини».</p>	<p>Майно, націоналізоване комуністичною владою колишньої східної Німеччини. До 1972 року в НДР одинадцять тисяч малих і середніх підприємств були експропрійовані шляхом нав'язування власникам договору купівлі-продажу. На всі ці випадки поширювався принцип реституції. До закону включено положення про повернення єврейської власності, вимушено проданої після 1933 року. Реституція земель запроваджувалася для двох груп випадків:</p> <p>1) для земель, експропрійованих у період 1933-1945 років (переважно єврейське населення). Ці люди отримали реституцію у вигляді землі, якщо це було неможливо, то отримували компенсацію.</p> <p>2), група, яка отримала право на реституцію за</p>	<p>Уряд Німеччини затвердив граничний термін для подачі заяв – до 31 грудня 1992 року для позовів по нерухомості і до 30 червня 1993 року позовів по іншим видам майна.</p> <p>Будь-який власник має право вибрати пряму реституцію або грошову компенсацію.</p> <p>Для фінансування виплат був створений фонд, в який надходили гроші з опікунського відомства, відомства з довірчого управління за рахунок продажу державних підприємств, а також за рахунок повернення грошей приватними особами, які отримали в свій час виплати відповідно до закону про компенсацію збитку в роки війни. Ці виплати проводилися в 1960-1970-ті роки, і хоча вони були невеликі, згідно із законом про реституцію їх потрібно було повернути в реституційний фонд, тому що власність ці особи отримали в повному обсязі.</p> <p>У 1990-і рр. колишнім власникам повернули шість тисяч підприємств. Якщо земельна ділянка була продана, використовувалася в суспільно корисних цілях (школи, дитячі садки, дороги, об'єкти соціальної інфраструктури), зайнята підприємством без можливості вилучити його, не заподіявши шкоди, забудована новими будинками у житловому районі, або</p>
---	---	--	---	--	---

		реституції власності, що належала вигнаним німцям, в тому числі і за допомогою судових позовів.		певних умов – це ті землевласники, в яких було відібрано землі у НДР після 1949 року. Землі, вилучені у період 1945-1949 років не поверталися колишнім власникам. Власники отримували назад свою землю разом з правами, права на неї, з-поміж іншого, право здавати землю в оренду.	експропрійована в 1945-1949 рр. відповідно до рішення окупаційної влади, то власникам виплачувалася фінансова компенсація. При вартості об'єкту до 10 тис. марок власникам виплачувалося 100%, до 100 тис. – 40%, до 500 тис. – 25%, до 1 млн. марок – 20%. Загальна сума реституційного фонду склала близько 3 млрд. німецьких марок. До них пізніше було додано 5 млрд. євро. Всього в Німеччині здійснено близько 500 тис. актів реституції.
--	--	---	--	---	---

Таблицю складено з використанням інформації джерел: <http://gazeta.dt.ua/internal/spadkoyemci-deportovanih-polyakiv-pogrozhuyut-ukrayini-pozovami-chi-ye-privid-osterigatisya-restituciyi-.html>, <http://imfgroup.com.ua/uk/2015/07/24>, <http://www.2000.ua/v-nomere/forum/puls/restitucija-i-ukraina-naskolko-udono-i-vygodno-stojat-v-poze-strausa.htm>, http://www.mko.ru/rus/konfer_rus25.shtml, http://nbuv.gov.ua/UJRN/appol_2015_56_23, <http://ru.claimscon.org/about/successor/successor-recoveries/>, <http://judaica.kiev.ua/old/Analytyka/Yakubenko.htm>, <http://finugor.ru/node/21509>, <http://www.srbija.ru/news/6959-id>, <http://www.mko.ru/rus/restl.shtml>, <https://ru.wikipedia.org/wiki/>, <http://www.srpska.ru/article.php?nid=5976>, <http://stolitsa.ee/17862>, http://www.latkrim.sitecity.ru/lttext_0704181352.phtml?p_ident=lttext_0704181352.p_1004000016, http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2013_34_10, http://www.latkrim.sitecity.ru/lttext_0704181352.phtml?p_ident=lttext_0704181352.p_0904234810, <http://www.ostanovkam.net/forum/topic4985.html>, <http://www.radiosvoboda.org/a/26802297.html>.

Варто зазначити, що в європейській практиці широко використовуються і можливості міжнародних інституцій захисту прав людини. Як зазначає О. Рязанцев, держави європейської співдружності дійсно накопичили чималий досвід реституції з урахуванням міжнародних стандартів, проголошених у Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (МПГПП), Європейської конвенції про захист прав людини (ЄКПЛ) та у зв'язку із застосуванням прецедентної практики вирішення спорів Європейським судом з прав людини (ЄСПЛ). В основі цієї практики – аксіома повернення незаконно вилученого майна або виплати справедливих компенсацій власникам майна в разі неможливості його повернення. На його думку, практика з питань реституції свідчить, що при наявності відповідних правових підстав європейські інституції, як правило, стають на захист порушених майнових прав.

Отже, аналіз правового поля європейських держав свідчить, що існують різні підходи до визначення як суб'єктів, так і об'єктів реституції. Країни ЄС пропонували відновлення права власності на втрачено майно через його пряме повернення колишнім власникам або їх нащадкам, обмін на аналогічний вид майна, грошову компенсацію вартості майна або надання спеціальних цінних паперів, вартість яких дорівнювала встановленій законом реституційній компенсації. Механізм встановлення реституційного права в європейських державах також різнився: від самостійного пошуку зацікавленою особою доказів втраченої власності і судового вирішення питання до створення спеціальних державних органів і фондів, які займалися проблемами реституції. Виходячи з власної історії і можливостей, кожна держава встановлювала терміни та умови відновлення втраченого права власності, затверджувала певні привілеї та обмеження у проведенні реституції. Тож, враховуючи наявний європейський досвід, Україна має можливість скористатися прикладами реституційного законодавства і самостійно визначитися щодо принципів, методів та обсягів запровадження цього правового інструменту. Вітчизняні фахівці та законодавці мають провести ретельний аналіз, зазначивши усі «за» і «проти», і підготувати власне правове поле для реституції.

З точки зору відновлення справедливості реституція, безумовно, є об'єктивною вимогою, виконання якої не тільки не суперечить логіці, але й необхідне для становлення правової держави. І оскільки Україна йде шляхом становлення демократичної, соціальної і правової держави, то вона має враховувати ці обставини. Саме тому, і влада, і фахівці, і суспільство загалом мають бути готові до об'єктивної оцінки процесів, пов'язаних з реституцією.

На жаль, сьогодні в інформаційному середовищі більше за все обговорюють реституційні претензії до України, але і Україна, як громадяни, так і держава загалом, також можуть виступати позивачами. Як вважає кандидат історичних наук О. Опанасенко, частіше за все реституцію згадують в умовах післявоєнного часу та в умовах мирного часу, коли мають місце захоплення чужої території. Тоді за умов міжнародного права, якщо втрачені цінності неможливо повернути у натурі, то відшкодовується їх вартість у грошах. Отже, сьогоднішні українські реалії лише підтверджують припущення науковця. Актуальність зазначеної проблеми вимагає проведення широкомасштабних і

довготривалих як просвітницьких, так і суспільно-політичних заходів. Відтак подальший огляд проблем і обставин, пов'язаних із запровадженням реституції в Україні, є нагальною потребою часу, оскільки якщо навіть ця проблема не є найважливішою вимогою сьогодення, зовсім уникнути її розв'язання, навіть через певний проміжок часу, навряд чи вдасться. Щоб уникнути перекручування фактів і спотворення дійсності, запобігти певним негативним інформаційним впливам і насадженню неточного тлумачення зазначеного правового інструменту, наступний матеріал буде присвячено аналізу готовності українського суспільства і влади до запровадження реституції в Україні (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: <http://www.2000.ua/v-nomere/forum/puls/restitucija-i-ukraina-naskolko-udono-i-vygodno-stojat-v-poze-strausa.htm>, <http://112.ua/mnenie/pochemu-ukraine-ne-sleduet-boyatsya-restitucii-355006.html>, <http://gazeta.dt.ua/internal/spadkoyemci-deportovanih-polyakiv-pogrozhuut-ukrayini-pozovami-chi-ye-privid-osterigatisya-restituciyi-.html>, <http://vesti-ukr.com/lvov/119915-polsha-ne-pretenduet-na-doma-ukraincev>, http://www.latkrim.sitecity.ru/lttext_0704181352.phtml?p_ident=lttext_0704181352.p_0904234810, <http://www.radiosvoboda.org/a/26802297.html>, http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_pr_2012_1_32, http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2015_94_17).*

Т. Полтавець, мол. наук. спів роб. НЮБ НБУВ

Між кредитом та депозитом

Розвиток банківської системи в Україні є необхідною умовою для економічної стабільності держави. Ефективне функціонування банків не можливе без споживчого кредитування та депозитних вкладів від населення. Надходження та видатки фінансових установ, в свою чергу, стимулюють грошовий обіг та приводять в рух капітал.

Кредитування споживачів у зарубіжних країнах побудоване на жорстких законодавчих принципах. Так, всі фінансові та банківські операції, щодо кредитів у Європі, базуються на законодавчих нормах та відповідають положенням загальнообов'язкових європейських директив. При недотриманні хоча б одного з положень, незалежно від того, з чиєї сторони (кредитодавця чи споживача), передбачена відповідальність. Всі кредитні інститути Європейського Союзу, незалежно від форми власності, мають відповідати нормам безпеки, що передбачає обов'язкове страхування кредитних операцій. Таким чином, у випадку виявлення зловживань з боку фінансової установи або не дотримання нею умов договору, споживач в судовому порядку може вирішити питання на свою користь.

Наприклад, в Німеччині, порушення вимог з боку фінансової установи, тягне за собою санкції і компенсації споживачам, які прописані в Законі про кредитування, що є основним в процесі оцінки відповідності дій кредитних інститутів. Саме його норми застосовують в роботі з місцевими кредитним установами, в тому числі банками, операторами цінних паперів або іншими

учасниками фінансового ринку.

В зв'язку з економічною кризою в європейських країнах, у споживачів виникає необхідність отримувати достовірну інформацію щодо умов кредитування. Тому, обов'язковим є отримання позичальником повної інформації про найменші подробиці кредитного договору до, або в момент укладення договору для того щоб в подальшому можна було прийняти рішення з повним розумінням реальної витратної ставки даної позики. Так, відповідно до норм Директиви «Про якість та прозорість», інформація має надаватися в письмовій формі та містити чітку, точну інформацію. Згідно з положеннями директив, реклама споживчих кредитів повинна містити правдиву інформацію та не завдавати шкоди споживачам. Кожна фінансова установа будь-якої європейської держави є безпечною для державної економіки та викликає довіру у позичальників, а споживач, у свою чергу, захищений на законодавчому рівні. Наслідком чітко виписаних правових норм у сфері споживчого кредитуванні стає високий ступінь довіри до неї.

Для вітчизняного фінансового ринку, на жаль, притаманні протилежні тенденції. Проте, не зважаючи на недовіру українців до банківської системи, все ж таки, популярність споживчих кредитів не зникає. Кожна людина може з легкістю отримати споживчий кредит у будь-якому банку України у зручний спосіб та з мінімальною затратною часу. Для декого кредитування є єдиним виходом із скрутної ситуації, а велика кількість банків може надати позику на «вигідних» умовах. Досить часто виникають проблеми між споживачем та кредитором і для того, щоб змінити ситуацію в економіці, в банківській системі, відновленні кредитування потрібно невідкладно провести зміни в законодавстві. Для зменшення кількості негативних прецедентів Верховною Радою України було прийнято Закон України № 2455 «Про споживче кредитування» від 15 листопада 2016 року.

Цей закон спрямований на захист прав та законних інтересів споживачів і кредиторів, підвищення довіри до фінансових установ та забезпечення сприятливих умов для розвитку економіки України. Як пояснює народний депутат Руслан Демчак, подібні законодавчі норми досить давно діють на території Європейського Союзу, тому Україна взяла на себе зобов'язання запровадити ці норми відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС.

Як наголошується у пояснювальній записці до Закону, наше законодавство має прогалини у регулюванні споживчого кредитування. Явними недоліками є оманлива реклама, несправедливі умови договорів кредитування, недостовірні інформація щодо кредитоспроможності позичальника та відсутність однакових вимог до кредиторів.

Закон № 2455 передбачає низку нововведень. Так, згідно з новими положеннями кредитор зобов'язаний надавати та роз'яснювати умови і особливості споживчого кредитування. Інформація надається безкоштовно в паперовому або електронному вигляді, за спеціальною формою, з обов'язковим підписом сторін та датою підписання і терміном чинності документа. Таким чином, кредитор підтверджує достовірність наданої інформації, а споживач застраховується від не прописаних нових в договорі умов кредитування, які можуть бути нав'язані фінансовою установою в подальшому.

Законом вводиться обов'язкова перевірка фінансових доходів споживача, як банківськими установами так і іншими кредитними організаціями. Такі дані надаються Українському бюро кредитних історій банками, страховими та лізинговими компаніями, кредитними союзами та іншими фінансовими установами. Радник голови Асоціації українських банків Олексій Куш вважає, що така норма приведе до того, що небанківські установи змушені будуть перевіряти доходи, а також кредитну карту потенційних позичальників, що автоматично унеможливить випадки видачі «ризикованих» кредитів.

Згідно з ст. 15 Закону «Про споживче кредитування» споживач має право відмовитися в 14 денний термін від кредиту, не пояснюючи причини, та протягом 7 календарних днів повернути кредит у повному обсязі, сплативши тільки відсотки за користування кредитом (з моменту отримання та повернення) до фінансової установи. «Раніше норма про повернення протягом 14 днів поширювалася тільки на товари, а згадок про фінансові послуги в законодавстві не було. Тому в судовій практиці відсутнє однозначне трактування таких випадків. Відтепер це регулюється законом», – підкреслює Гліб Сегіда, керуючий партнер юридичної фірми «Правовест».

Діючим законодавством передбачено порядок виплати платежів за кредитом. Як наголошує радник голови Асоціації українських банків Олексій Куш «Зміна черговості стягнення оплати – найважливіший момент для позичальників. Це європейська норма. Тому що споживачі часто потрапляли в ситуацію, коли всі гроші йшли на сплату штрафів, але при цьому сума боргу залишалася сталою. Адаже гасилися тільки штрафи, а база нарахування у вигляді тіла кредиту не зменшувалася. І це могло тривати до безкінечності».

У випадку несвоєчасної виплати позики, кошти розподіляються у такій послідовності: спочатку виплачуються відсотки за прострочені виплати та сама прострочена сума кредиту, потім – відсотки за користування кредитом та сума кредиту, в останню чергу споживач виплачує штраф передбачений договором. Таким чином, у позичальника є більше можливостей виплатити кредит і не потрапити до боргової ями. Хоча, як стверджує правозахисник Гліб Сегіда, споживач і раніше мав право змінити цей пункт договору або скласти новий після підписання кредитного договору.

Начальник управління правової підтримки роздрібного бізнесу, середнього і малого бізнесу Укрсоцбанку Віктор Панченко підтверджує, що нині багато банків вже дотримуються таких норм, тому їм не потрібно щось змінювати. Проте, решті установ потрібно змінювати свої ІТ-системи, що може затягнутися на довгий час та нести за собою додаткові фінансові витрати. За його словами, зміни порядку виплат зменшать суму заборгованості по кредиту, яка в деяких випадках, була штучно збільшеною.

Пеня за невиконання обов'язків, згідно з законом, не може перевищувати подвійної ставки НБУ, нині це 14%, а загальна сума штрафних санкцій – не більше 15% від суми простроченого платежу, що на думку Г. Сегіди є найважливішим пунктом в законі. В цілому, уточнення будь-яких норм законодавства чи просто фіксованих норм, які склалися на ринку мають позитивні наслідки, вважає юрист.

Відповідно до Директиви ЄС 2008/48 про договори споживчого

кредитування Законом № 2455 встановлено вимоги щодо реклами кредитів. Так, в рекламі про споживчий кредит обов'язково повинна міститися інформація про максимальну суму кредиту, процентну ставку, строки повернення та розмір першого внеску. Безпроцентні кредити і кредити аналогічного змісту та сутністю рекламувати заборонено. Згідно з даними експертів у рекламі, як правило, використовується два варіанти маніпуляцій: в кредити під 0% банком закладені комісія за оформлення кредиту, щомісячна комісія за обслуговування, страхування та ін., таким чином, річна ставка по кредиту збільшується на 30-90% ; якщо кредит надається під 1-2%, то розмір річних ставок зростає до 12-42%. Тобто, за безпроцентними кредитами або кредитами з мінімальною відсотковою ставкою банківські установи приховують такі самі, а то й більші відсоткові ставки. На думку Гліба Сегіди, зі зникненням привабливої реклами зменшиться кількість позичальників, однак, сам попит на споживчі кредити не знизиться. Він вважає, що з'являться нові фрази у рекламі, на кшталт таких: «Вигідні умови» чи «Мінімальний пакет документів » та ін., а кваліфікований фінансист зможе і без реклами видавати кредити вигідні банку.

Прийнятий закон стоїть на стороні споживачів, стверджує Сергій Ілюченко, начальник управління контролю за кредитними ризиками роздрібного бізнесу ОТП Банку. Він наголошує, що дотримання закону знизить кількість зловживань, так як є норми законодавства, які не дають можливості посилатися на інші документи і змінювати ці норми. Він вважає, в інтересах обох сторін, доцільніше, уважно ознайомитися з умовами договору та погашення кредиту.

За відгуками експертів Закон № 2455 є досить продуманим і в подальшому повинен бути дієвим. Проте, Дмитро Мартиновський, начальник управління юридичного департаменту банку ПУМБ, вважає, що закон зможе привести до звуження ринку кредитування і подорожчання споживчих кредитів, так як банки будуть змушені в вартість кредитних ресурсів включати всі витрати, пов'язані з виконанням покладених обов'язків.

Прийняття Закону «Про споживчі кредити», є одним з перших кроків вдосконалення фінансової системи в Україні. З огляду на внесені зміни довіри українців до банківського кредитування повинна відновитися. Проте, не тільки кредитування є показником здорової банківської системи, а й депозитні вклади від населення. Відомі прецеденти зловживань і в цій сфері. Так, ПАТ «Банк «Михайлівський» став одним із фігурантів такої справи. Суть справи в тому, що вкладники, розраховуючи на надійність банківської установи, віддавали свої кошти до пов'язаної з банком інвестиційної компанії під великі відсотки, натомість, ця інвесткомпанія їх стали ошукала.

Після значного резонансу в ЗМІ в ситуацію з банком «Михайлівський» втрутилася держава. За ініціативи Президента України Петра Порошенка було подано на розгляд законопроект «Про внесення змін до деяких законів України щодо відшкодування фізичним особам через систему гарантування вкладів фізичних осіб шкоди, завданої зловживаннями у сфері банківських та інших фінансових послуг». 15 листопада 2016 року Верховна Рада прийняла Закон, який визнаний невідкладним та вступає в дію з моменту підписання. Як зазначає ініціатор законопроекту, цей закон показує, що влада та народ можуть співпрацювати та знаходити компроміси, як результат – можливість багатьом

ошуканим вкладникам повернути свої капітали. Закон спрямований на ліквідацію схеми, коли в приміщеннях банку фізичним особам пропонувалося укладати договори позики з небанківськими фінустановами через повіреного, яким виступав банк. При цьому відкривався банківський рахунок, з якого в подальшому кошти перераховувалися на рахунки небанківських установ. Катерина Рожкова, заступник голови НБУ, вважає, що закон дозволить попередити зловживання у фінансовій та банківській системах, так як вводиться заборона на посередницькі послуги та посилення відповідальності небанківських фінансових установ (у тому числі пов'язаних із банками), якими були залучені як позика кошти від фізичних осіб, а також обов'язкова поінформованість вкладників у письмовій формі щодо гарантій поширених на їхні кошти.

Законом не передбачено суттєвих змін щодо захисту прав фізичних осіб, які були ошукані за посередництвом банку. Якщо на момент прийняття закону банк визнано неплатоспроможним, а у вкладників не було письмових гарантій на повернення вкладу, то такі особи набувають права на відшкодування коштів. Відповідно до закону, після ретельної перевірки документів вкладників Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, у 20 денний термін з дня набрання чинності законом, будуть розпочаті виплати. Як зазначає Костянтин Ворущилін, директор-розпорядник Фонду гарантування вкладів фізичних осіб відшкодування будуть здійснені за рахунок коштів фонду. Однак, наприклад, Олена Коробкова – виконавчий директор Незалежної асоціації банків України ставить під сумнів необхідність компенсувати втрати вкладників банку за рахунок платників податків. А экс-директор департаменту реєстраційних питань і ліцензування Нацбанку Леонід Антоненко вважає, що «фінансові компанії (що брали участь у схемі з банком «Михайлівським») не брали участь у створенні Фонду гарантування вкладів і туди ні копійки не поклали – в цей загальний котел. Зате всі інші громадяни-платники податків тепер повинні зі своєї кишені, дістати грошей і профінансувати Фонд гарантування».

Деякі експерти переконані, що вирішити проблеми Банку «Михайлівський», можна було б за рахунок стягнення в судовому порядку інших активів акціонерів цього банку та за рахунок цих коштів розрахуватися зі вкладникам. Проте, недосконала судова система не дає гарантій у правомірному вирішенні проблеми.

Голова ради Незалежної асоціації банків України Роман Шпек вважає, що закон не вирішує проблеми, а навпаки посилює її, адже таким чином відбувається заохочення українців вкладати кошти під великі відсоткові ставки. Він переконаний, що влада створила такий прецедент, коли за рахунок платників податків будуть компенсуватися кошти, які не підпадають під гарантії Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Як бачимо, вдосконалення механізмів функціонування вітчизняної фінансової системи відбувається, хоча й швидкість реалізації реформ у цій сфері, як і в багатьох інших, мала б бути значно більшою. Часто ініціативи держави, щодо захисту прав споживачів, у даному випадку фінансових послуг, або ж є запізнаними, або взагалі відсутні. З нашої точки зору така «безініціативність» є результатом прихованого, або й відкритого лобізму

різноманітних фінансових установ, в тому числі й банків у середовищі наших законотворців. Наївним буде сподівання, що банкір-депутат підтримає зміни до закону, які дозволятимуть зменшити його прибутки. Проте тиск міжнародних інституцій таких як МВФ та інших примушує вітчизняних законодавців змінювати «правила гри», роблячи законодавчі норми більш прозорими. Значну роль в цих процесах відіграє громадськість. Водночас хотілося б зауважити, що в ситуації з банком «Михайлівський» ми не виключаємо можливість певної маніпуляції громадською думкою. Не виключаємо, як версію, що «інформаційний шум» довкола «Михайлівського» бум створений саме задля того, щоб фінансові проблеми, що виникли у цієї установи у взаємовідносинах із вкладниками, перекласти на плечі платників податків шляхом прийняття «персонального» законопроекту. З іншого боку, найголовнішою причиною яка спричинила дану ситуацію вважаємо неподоланне бажання частини наших співвітчизників, отримати величезні прибутки вклавши для цього невеликі гроші. Звісно подібна життєва позиція базується на багатьох факторах: нав'язуванні різноманітними ЗМІ міфів про можливість «отримання багатства з нічого»; використання наївної віри в швидке збагачення, яка власне притаманна суспільствам з низьким рівнем доходів; розкручування в медіа яскравих історій про «геніальних фінансових ділків» які «створили себе самі», та мають величезні статки навіть не досягнувши повноліття і т. п. Власне, історія з банком «Михайлівський» вкотре підтвердила, що ера «Льоні Голубкова» в Україні триває.

Далі

буде?

(За

матеріалами:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=2455&skl=9;

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60490;

<http://forbes.net.ua>;

<http://www.prostopravo.com.ua>;

[HTTP://WWW.EPRAVDA.COM.UA](http://WWW.EPRAVDA.COM.UA);

<http://www.radiosvoboda.org>; <http://jur-gazeta.com/>; <http://economics.unian.ua>;

<http://grushevskogo5.com>; <http://news.finance.ua>; <http://europavda.com.ua>;

<http://politica-ua.com>).

Т. Миськевич, власкор НЮБ НБУВ

Реабілітація військових АТО в Україні

За час проведення антитерористичної операції на Донбасі її учасниками стали понад 280 тис українців, близько 266 тис з яких набули статусу учасника бойових дій. Наразі ці громадяни потребують належної уваги до себе з боку держави та надання їм відповідних соціальних гарантій. Основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців відповідно до Конституції України визначено Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», який встановлює єдину систему соціального та правового захисту, надаючи військовослужбовцям та членам їх сімей комплекс гарантій.

Однією з важливих форм соціальної підтримки ветеранів та інвалідів

військових конфліктів є психологічна реабілітація за допомогою спеціалізованих психотерапевтичних послуг. Адже досвід засвідчує, що не розв'язані вчасно психологічні проблеми учасників бойових дій призводять до руйнування міжособистісних контактів, у тому числі в сім'ях; посилюють ступінь толерантності до алкоголю, наркотичних засобів та насилля. Саме тому, ефективне функціонування системи соціально-психологічної реабілітації захисників розглядається одним з пріоритетів соціальної політики в державі.

З метою комплексного вирішення питання реабілітації ветеранів, учасників бойових дій, учасників антитерористичної операції та людей з інвалідністю 8 квітня 2015 р. депутати ухвалили рішення про створення Координаційної ради з питань реабілітації учасників АТО. До складу Координаційної ради увійшли члени Комітету Верховної Ради з питань охорони здоров'я, представники всіх зацікавлених міністерств та відомств, а також громадськості. Ініційована першим заступником голови комітету з питань охорони здоров'я Іриною Сисоєнко Координаційна рада покликає розробляти закони, які будуть регулювати, зокрема, питання психологічної реабілітації військових. Водночас за останні два роки в Україні з'явилося чимало місцевих громадських ініціатив, які займаються соціальною та психологічною реабілітацією бійців. Проте, зазначимо, що єдиної концепції реабілітації та адаптації військових після повернення із зони конфлікту, за висновками експертів, в державі досі не існує.

Окремою проблемою виявилась нестача професійно підготовлених кадрів – військових психологів та той факт, що й самим військовим після повернення з Донбасу в принципі буває складно звернутися до психолога. «Нині в суспільстві побутують міфи, пов'язані із психологічною допомогою», – каже психолог, одна із засновниць громадської організації «Психологічна підтримка та реабілітація «Вільний вибір», Тетяна Руденко. За її словами, насамперед, це пов'язане зі страхом бути осудженим в суспільстві, так ніби в цьому є якийсь сором. Отже, суттєвою вважається руйнація усталеного у свідомості багатьох бійців стереотипу про те, що «сильним допомога не потрібна», тим паче, психологічна.

На думку Андрія Козінчука, військового психолога, спеціаліста із запобігання ПТСР (посттравматичний стресовий розлад), головного інспектора Департаменту Поліції особливого призначення Національної поліції України та члена ВГО «Побратими», проблема криється також у вкрай низькому ступені довіри українських військових саме до «кабінетних» психологів, які навряд чи до кінця розуміють реалії бойових дій. Досвідчених військових психологів в країні поки замало, тому здебільшого психологічна допомога різної якості надається в місцевих ветеранських об'єднаннях та громадських організаціях. Довідково: на підготовку спеціалістів з психологічної допомоги у минулому році державою було виділено 50 млн грн та частину цих коштів було використано «не за цільовим призначенням»...¹

Масштабним втіленням в Україні проектів психосоціальної підтримки ветеранів АТО займається ГО «Studena»², яка 08 листопада поточного року

¹ З виступу народного депутата Ольги Богомолець на парламентських слуханнях на тему: «Державні гарантії соціального захисту учасників антитерористичної операції, Революції Гідності та членів їх родин: стан і перспективи».

² ГО «Studena» – неприбуткова громадська організація, що фінансується Агенством США з міжнародного розвитку USAID.

провела прес-зустріч з нагоди продовження роботи адаптаційних програм для українських військових. В рамках реалізації цих програм було презентовано проект психологічної реабілітації та соціальної адаптації до мирного життя військовослужбовців після АТО «Без броні», що має на меті створення єдиної бази даних наявних по всій Україні ініціатив з надання юридичної, психологічної, соціальної та медичної допомоги бійцям АТО. Наразі портал офіційно розпочав свою роботу за допомогою спільних зусиль волонтерів, медиків, соціальних працівників, психологів та юристів. Назва проекту «Без броні» говорить про те, що у мирному житті душевна броня, так необхідна в умовах бойових дій, нарешті може бути знята.

Станом на сьогодні платформа <http://bezbroni.net> об'єднує понад 500 громадських та державних ініціатив з усієї України на одному порталі, більшість з яких знаходяться в Києві, а також Харкові та Львові. Портал виконаний у вигляді інтерактивної мапи, на якій кожен з легкістю зможе знайти необхідну допомогу: від психологічної реабілітації до вирішення питань з працевлаштуванням. Ініціативи сортовані за областями, містами, а також типами допомоги. Це дозволяє легко знайти та отримати необхідну допомогу всім тим, хто цього потребує. До того ж, для організацій, які потрапляють в базу, платформа розробила суворі критерії відбору. Команда організаторів планує всеукраїнське охоплення реалізації проекту.

Показовою, якщо не сказати кричущою, видається внутрішня статистика проекту: так, всього 14% опитуваних зверталися до психолога, з них 65% робили це примусово, і лише 35% – добровільно. 41% усіх опитаних ніколи ні за що не піде до психолога. Але чинником, здатним похитнути цю думку, є рекомендація побратимів, це відзначили 23% респондентів. У зв'язку із цим, координаторка проекту «Без броні» Анастасія Мельниченко відзначає, що найбільшим попитом на ресурсах проекту користуються так звані «камін-аути», куди бійців запрошують розповідати про свій досвід – на них найбільше переходів, переглядів і поширень.

Цікавим видається досвід соціально-психологічної реабілітації українських бійців ГО «Творча Криївка», що влаштовує табори для реабілітації на Прикарпатті. Робота тут ведеться з ветеранами бойових дій, з тими, хто очікує на протезування, виписався з госпіталю після поранення та контузій, звільненими з полону, а також з бійцями після виснажливих ротацій. Майже два тижні вони займаються живописом, катаються верхи, беруть участь у сплаві на річці й спілкуються з психологом.

В рамках участі у програмі «Майстерня Європейської політики – 3», яка проходила цього року в Інституті Політичної Освіти за участі Представництва Фонду Конрада Аденауера, серед іншого, був представлений проект Ковельського Центру допомоги – 51 ОМБР «Зігрій душу», націлений на психологічну та фізичну реабілітацію бійців, що пройшли жахи війни і полону. Координаторка Центру Анна Лисакова в своєму звіті висловила обурення ситуацією в країні, коли волонтери змушені практично заміщати всі ті функції, які повинна ініціювати та брати на себе влада: «Здоров`я воїнів, які захищають державу, на сьогодні турбує рідних і волонтерів! Проведено вже 3 психологічні реабілітації, на які було задіяно 50 хлопців, 2 спеціально підготовлені лікаря,

волонтери Центру. Повне фінансування проекту іде від благодійників БФ «Патріоти Волині». Але ми хочемо залучати кошти бюджетів, бо право бути здоровим українцю дає Конституція, – первинний документ, яким має користуватися чиновник!».

Разом з цим, навіть найпрофесійніша психологічна допомога, вочевидь, не надасть бажаного терапевтичного ефекту, якщо після неї вчорашній боєць щоразу повертатиметься до економічних та соціально-побутових реалій мирного життя – падіння його рівня, соціальна невлаштованість, тотальна недовіра до органів влади. «Нашим хлопцям нема чого їсти на наступний місяць після демобілізації, нема чим годувати жінку і дитину. У них немає часу на занурення в психологічні проблеми (це, до речі, допомагає і мобілізує), – констатує член правління Київської міської спілки ветеранів АТО, учасник АТО Антон Колумбет, а одже, по поверннні з фронту, перш за все слід проконсультуватися щодо отримання пільг та соціальних гарантій. Наступний крок – допомога із працевлаштуванням. «Ми маємо працювати з центрами зайнятості та надавати юридичну підтримку, тому що наше законодавство недосконале, і майже кожному учаснику АТО потрібен адвокат», – запевняє колишній атовець.

Дійсно, за статистикою, абсолютна більшість з тих, хто звертається по допомогу потребують консультацій саме в юридичній площині. В існуючій бюрократичній тяганині ветеранам збройного конфлікту на Донбасі доводиться відстоювати свої права як учасників бойових дій, нерідко вони фактично опиняються в статусі прохачів пільг і фінансової допомоги. У колах українських військовослужбовців вже став розповсюдженим жарт про те, що легше взяти Донецьк, ніж зібрати потрібні документи про те, що ти був на війні. На думку експертів, така громіздкість і заплутаність процедури та законодавства грає на руку так званим військовим туристам, які, оформляючи собі короткострокові відпустки в зону АТО, отримують потім статус учасника бойових дій. Це дає право претендувати на широкий перелік різних пільг, таких як 75% знижка квартирної плати та вартості комунальних послуг, безплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту, автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості; безплатний проїзд один раз на два роки (туди і назад) залізничним, водним, повітряним або міжміським автомобільним транспортом Крім того, розраховано суми, що будуть виділятися пораненим та сім'ям загинутих.

Свого часу (13 липня 2014 року) Уряд України підтримав рішення експерта Держгеокадастру Сергія Рудика щодо безкоштовного надання земельних ділянок у власність військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань, а також співробітникам Міністерства внутрішніх справ і Служби безпеки, які захищають територіальну цілісність і суверенітет країни в її східних і південно-східних регіонах. Та втілення даного рішення у життя виявилось справою не з легких, про що свідчать чисельні звернення бійців по юридичну допомогу у зв'язку із земельним питанням та непоодинокі випадки протестних акцій бійців АТО в різних регіонах країни. Так, широкий резонанс отримав пікет біля Кропивницької (Кіровоградської) облдержадміністрації, на який вийшло близько тисячі демобілізованих бійців. Причиною слугувала корупція та непрозора робота обласного управління Держгеокадастру. За

свідченнями учасників акції, місцеві чиновники відмовлялись підписувати документи без «певної суми». Навмисне затягування процесу виділення земельних ділянок для військовослужбовців, зухвале ігнорування їхніх заяв змусили вийти людей і на Волині та Львівщині. На Закарпатті прокуратура взялась за розслідування продажу земельних ділянок учасників АТО: на території області чиновники за сприяння службових осіб місцевого управління Держгеокадастру незаконно оформляли права користування або власності на земельні ділянки державних агропідприємств.

З причини нестачі вільних ділянок проблема спекуляцій із землею посилюється у великих містах та їх передмістях. Натомість, зокрема в столиці, з'являється практика пропонування ветеранам альтернативних виходів із ситуації. Так, секретар Київради Володимир Прокопів повідомив, що землю учасникам АТО в Києві будуть заміняти на індивідуальні квартири: «Очевидно, варіант із виділенням квартир – кращий, ніж із землею, оскільки звучали цілком справедливі зауваження громадськості, що збудувати будинок – не дешево задоволення. Не всі сім'ї, тим паче загиблих учасників АТО, мають таку можливість», – повідомив Прокопів.

Також столична влада розробляє механізм матеріальної компенсації за земельні ділянки для киян-учасників АТО, кількість яких вже перевищує 17 тисяч осіб. За словами мера Віталія Кличка, щоб виділити кожному належну ділянку потрібні понад 2,5 тисяч гектарів, а такої кількості вільної землі в Києві немає. Кличко пояснив, що землю будуть давати тільки сім'ям загиблих, усім іншим видаватимуть гроші.

Слід зауважити, що навіть маючи потенційну можливість законного отримання земельної ділянки, ветерани АТО стикаються іще з однією актуальною для всієї країни проблемою – проблемою обліку землі. Справа в тому, що за 25 років в нашій державі кілька разів змінювалися документація, яка підтверджує право власності на землю, тоді як електронний облік розпочали вести тільки з 2013 року. Саме через це в Україні досі існують величезні «сірі» території.

До того ж, пошук доступної земельної ділянки за місцем проживання та її оформлення є справою самих ветеранів АТО, тому розраховувати їм випадає на прихильність місцевої влади та на власний кошт (наразі належне оформлення документів з права власності залишається задоволенням не з дешевих).

Де-юре в нашій державі система соціального захисту учасників бойових дій заснована на певних пільгах, кількість яких є непідйомним навантаженням для держбюджету, а тому де-факто їх частина існує лише на папері. Нажаль, ті пільги, які все ж надаються, часто виявляються послугами або благами неналежної якості. Як наслідок – зростання напруги у суспільстві та суттєве збідніння людського капіталу країни, позаяк ветерани АТО переважно є представниками працездатного чоловічого населення, які за інших обставин сприяли б економічному розвитку держави та могли б повноцінно утримувати себе та свої родини. Такий стан справ вимагає невідкладного реформування алгоритму надання соціальних гарантій ветеранам АТО.

Припинення декларування нереальних обіцянок – ось головний лейтмотив обговорень даної проблематики в експертних колах. Про те, що замість

практики зростання черги на житло з тисяч пільговиків, які ризикують так і не дочекатись його надання мала б працювати система доступного житла, основою якої повинні стати вигідні кредити, гарантом яких виступатиме держава, а безоплатне житло повинно зберігатися лише для сімей загиблих, які залишилися без нього та для інвалідів війни, що втратили кінцівки, говорить Голова громадської організації «Юридична сотня» Леся Василенко. А враховуючи наявність можливості оформлення субсидії для оплати комунальних платежів та постійні скарги на неможливість скористатись правом безкоштовного проїзду у транспорті, очільниця також вважає за доцільне можливість надання грошової компенсації в обмін на такі права: «Отримувач підтримки повинен максимально мати можливість вибору постачальника послуг чи благ. Для цього пільги повинні бути значною мірою конвертовані в грошовий еквівалент (монетизовані) та покладені на рахунки для цільового використання. Така система дозволить підвищити якість послуг, які надаються державою у якості соціальної підтримки. Постачальників обиратимуть не державні чиновники за результатами тендерів, а кожен окремий пільговик вирішуватиме самостійно, кому держава має сплатити за надані блага чи послуги. Відповідно виникне конкуренція та боротьба за клієнта. Фактично монетизація призведе до запровадження ринкових механізмів у сфері системи соціального захисту», – запевняє Леся Василенко.

Також необхідною умовою адаптації ветеранів до мирного життя вбачається створення державою можливостей ставати незалежними від «пільгових милиць» та самостійно забезпечувати собі та своїй сім'ї належний рівень життя. Зрештою, саме гідна трудова діяльність в переважній більшості випадків гарантує успіх процесу соціальної інтеграції, тому на сьогодні розробка методів професійної адаптації учасників АТО також є надзвичайно важливою. Нове покоління ветеранів слід розглядати як величезний потенціал, який потрібно вчасно направити в правильно русло, надавши їм можливості кар'єрного розвитку. В цьому контексті актуальними вбачаються спеціальні програми, що включатимуть освітні курси, тренінги та консультації, які б дозволили започаткувати власну справу, повернутися на попереднє місце роботи або знайти нове, піти на державну службу чи продовжити військову діяльність. Першим прикладом такої діяльності можна назвати школу державного службовця для ветеранів бойових дій «За ветеранів до влади» у Києві. Учасники програми чотири місяці навчаються принципів роботи держслужбовця, а потім стажуються за обраним видом діяльності в департаментах КМДА. У підсумку ветерани навіть зможуть посісти вакантне місце у департаменті.

З кожним днем продовження тривалості антитерористичної операції на Сході країни кількість ветеранів зростає, а отже питання реабілітації військовослужбовців в нашій державі дедалі набуватиме актуальності *(Матеріал підготовлено з використанням наступних джерел: Громадський простір: www.prostir.ua, ГО «Studena»: studena.org, Комітет у справах ветеранів, учасників бойових дій, учасників антитерористичної операції та інвалідів війни: komviti.rada.gov.ua, Портал «Дело»: delo.ua, сайт Міністерства соціальної політики України: www.mlsp.gov.ua).*

ІНФОРМАЦІЙНА КАРТИНА МІСЯЦЯ

(листопад 2016, за матеріалами українських ЗМІ)

Підготовка і виконання проекту:

А. Берегельський, мол. наук. спів роб. НЮБ НБУВ

Проблематика, що висвітлювалася ЗМІ у листопаді 2016 р.:

Процес законотворення:

Обговорення змін до Конституції (судової реформи, децентралізації та особливого статусу ОРДЛО, автономії кримських татар), безвізового режиму.

Труднощі нової коаліції після її фактичного розпаду. Протистояння Ляшко-Тимошенко, Найем/Заліщук/Лещнеко-АП тощо.

Питання стабільності національної валюти (е-декларування, умови МВФ).

Проблеми реформування:

Підсумки місцевих виборів. Питання виборів на окупованих територіях Донбасу, проблеми декомунізації. Ризик реваншу колишніх «регіоналів».

Проведення люстрації та антикорупційна діяльність компетентних органів, (ГПУ, НАБУ та НАЗК). Тиск влади на суддів та ЦПК, конфлікт ГПУ/СБУ з НАБУ та САП. Оцінка діяльності генпрокурора Ю. Луценка. Труднощі е-декларування, деолігархізація, розслідування подій на Майдані (допит В. Янокувича) та «чорної каси» ПР. Відставка М. Саакашвілі та Х. Деканоїдзе. Оцінка діяльності нової поліції.

АТО і проблеми окупованих територій:

Ініціативи Президента та уряду в пошуках шляхів врегулювання кризи на Донбасі, стратегії повернення втрачених територій (військові реформи, роль НАТО), відбудови. Труднощі територіального устрою, вирішення проблем з переселенцями.

Укріплення позицій ЗСУ та інші заходи, скеровані на протидію бойовикам. Порушення перемир'я та застосування «відведеного» озброєння.

Діяльність сепаратистів та їх лідерів на окупованих територіях, внутрішній устрій, мілітаризація. Збройні сутички між угрупованнями найманців та збройними силами РФ. Перешкоджання діяльності ОБСЄ та наростаюче невдоволення місцевого населення та бойовиків. Ситуація в окупованому Криму, порушення прав людини.

Загроза тероризму та інших спроб розхитати суспільство (проплачені мітинги) в Україні. Боротьба з контрабандою, в т. ч. проти незаконного обігу зброї на території України. Повідомлення про мінування та заходи спецслужб (СБУ та ін.) скеровані на протидію сепаратизму та диверсіям.

Українсько-російське протистояння (інформаційний аспект):

Інформаційна війна РФ, що відображається в т. ч. у російських та західних ЗМІ (допит Януковича – шоу). Гуманітарні конвої з сумнівним вмістом, заперечення фактів військової присутності РФ на території України. Штучні справи проти українських політв'язнів. Дії Кремля в напрямку дестабілізації ЄС (порушення повітряно-морського простору), військова операція у Сирії та симпатії до КНДР. Неприхована радість BREXIT та спроби спецслужб вплинути на вибори у США/ЄС.

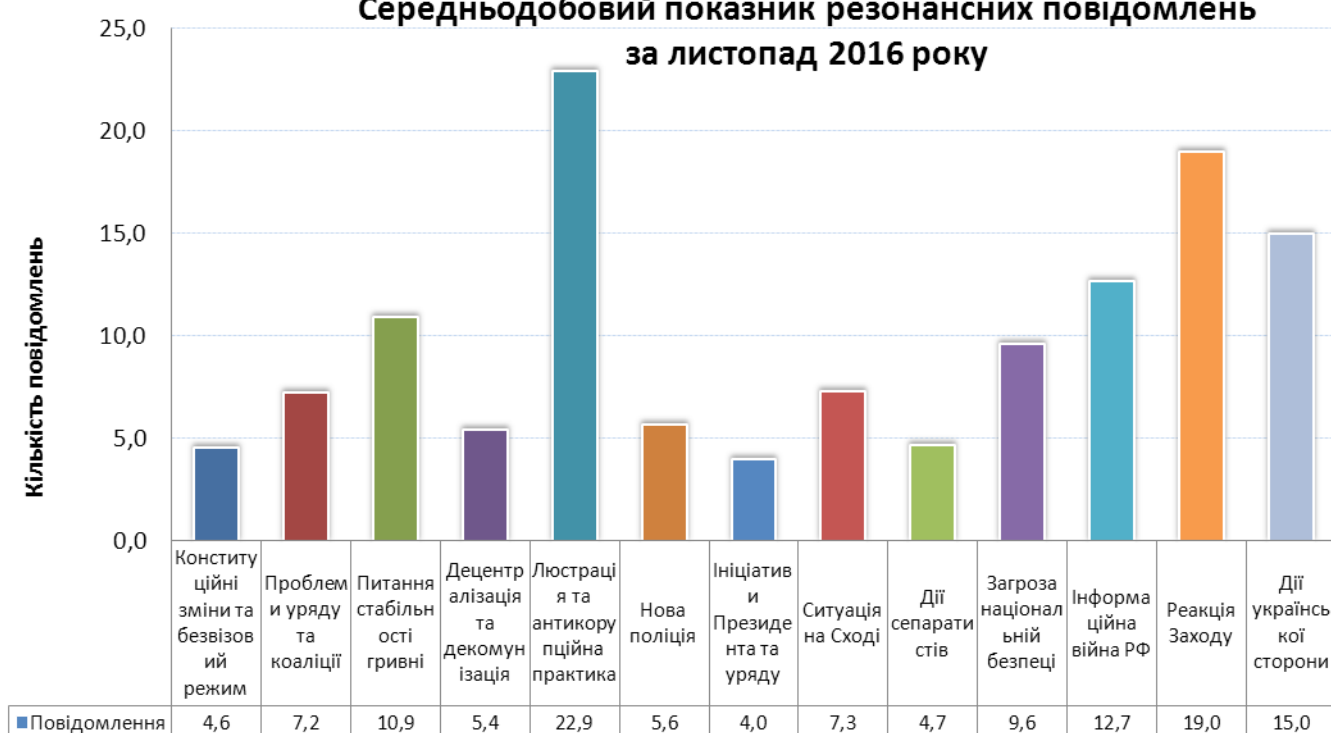
Реакція Заходу та цивілізованого світу щодо подій в Україні. Впровадження санкції та засудження агресивної політики РФ щодо України (рішення ПАРЄ, ООН). Усвідомлення того, що проблема України стала лише початком глобального протистояння (участь РФ у війні в Сирії). Труднощі та протиріччя в ЄС (BREXIT – ланцюгова реакція, проблема мігрантів та тероризму) у т. ч. країнах НАТО (диктатура в Туреччині) та їх потенційних членів/союзників (перемога проросійських кандидатів у Болгарії та Молдові). Обрання президентом США непередбачуваного Д. Трампа.

Дії української влади на шляху збереження цілісності держави та миру. Успіхи української дипломатії та ЗМІ (звільнення політв'язнів), санкції, судові позови (у т. ч. в Гаагу) та забезпечення енергетичної безпеки країни. Перспективи освоєння космічної ніші та успішний запуск ракет на військових навчаннях у Херсонській області, що добряче псує настрої РФ на фоні власних «успіхів».

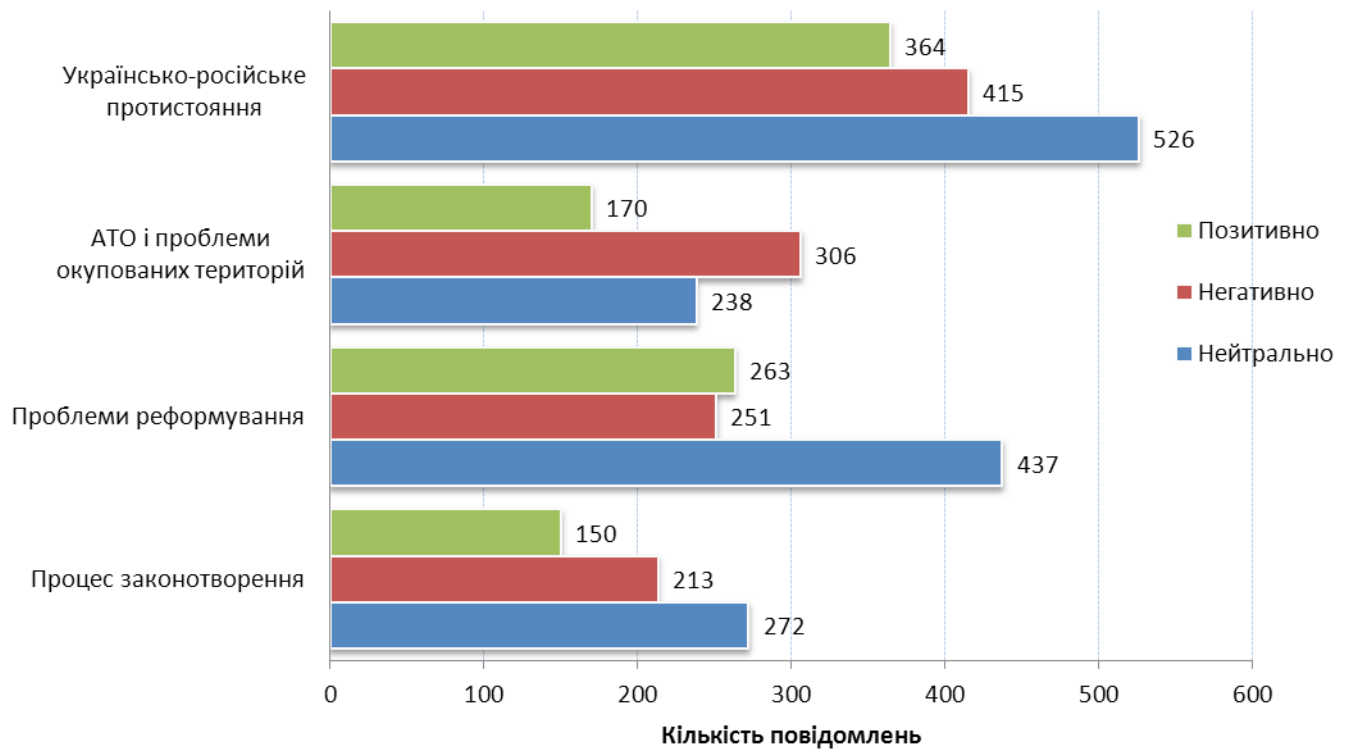
Сума резонансних повідомлень за листопад 2016 року

Українсько-російське протистояння (інформаційний аспект)		Проблеми реформування		АТО і проблеми окупованих територій	
Реакція Заходу, 531	Дії української сторони, 419	Люстрація та антикорупційна практика, 642		Загроза національній безпеці, 268	Ситуація на Сході, 204
		Інформаційна війна РФ, 355	Нова поліція, 158	Децентралізація та декомунізація, 151	Дії сепаратистів, 131
Процес законотворення					Ініціативи Президента та уряду, 111
				Проблеми уряду та коаліції, 202	
				Питання стабільності гривні, 305	
				Конституційні зміни та безвізовий режим, 128	

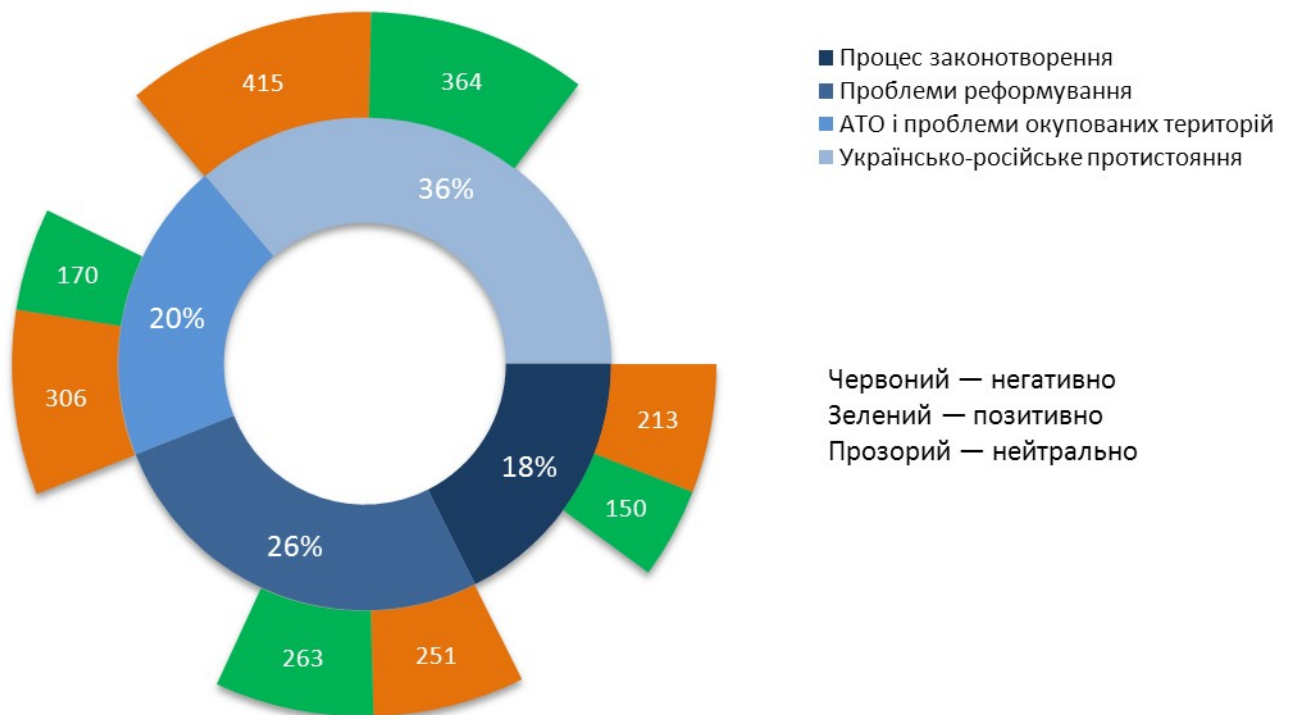
Середньодобовий показник резонансних повідомлень за листопад 2016 року

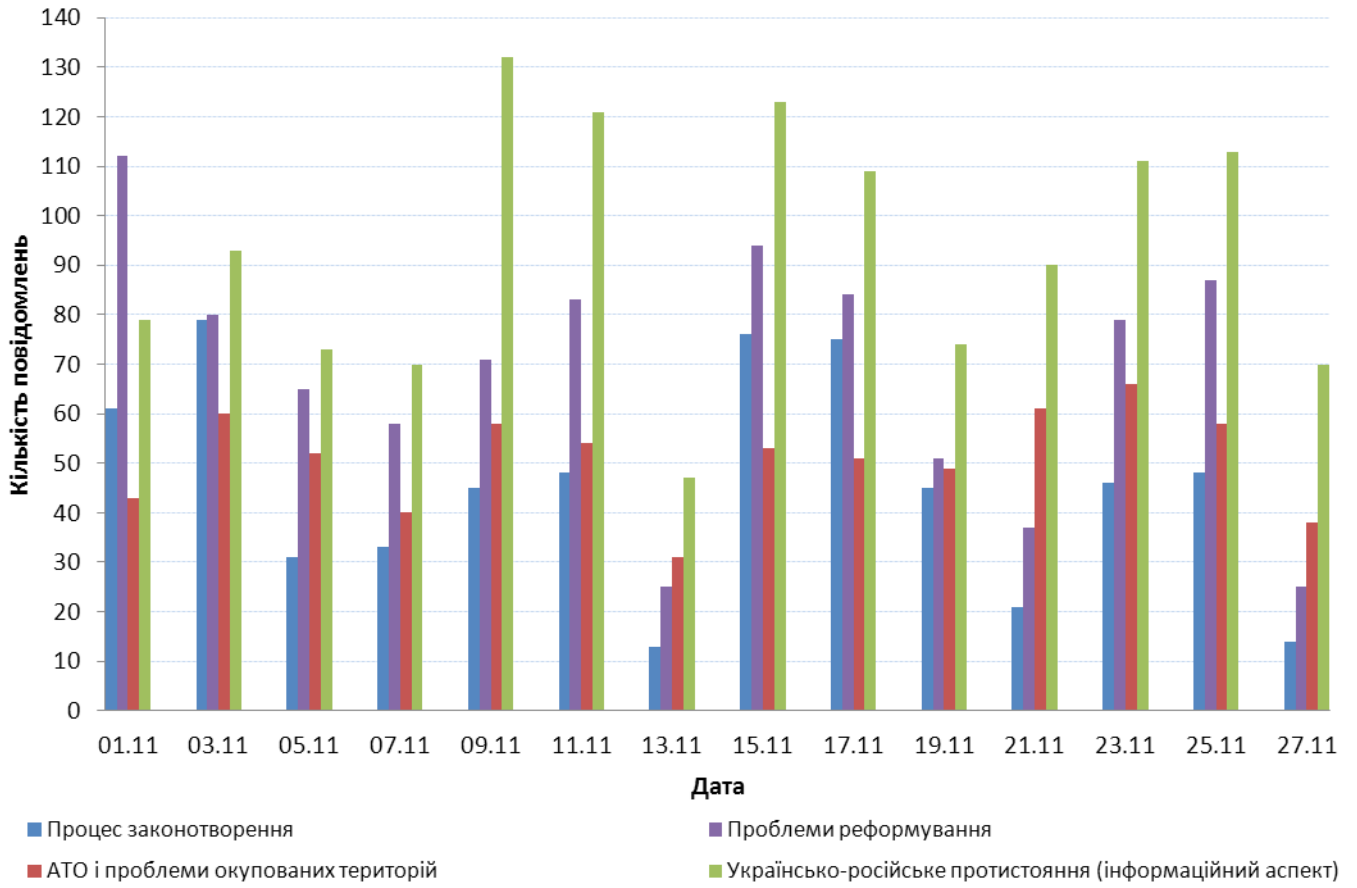
Оціночний розподіл основних суспільно-політичних та економічних проблем за листопад 2016 року

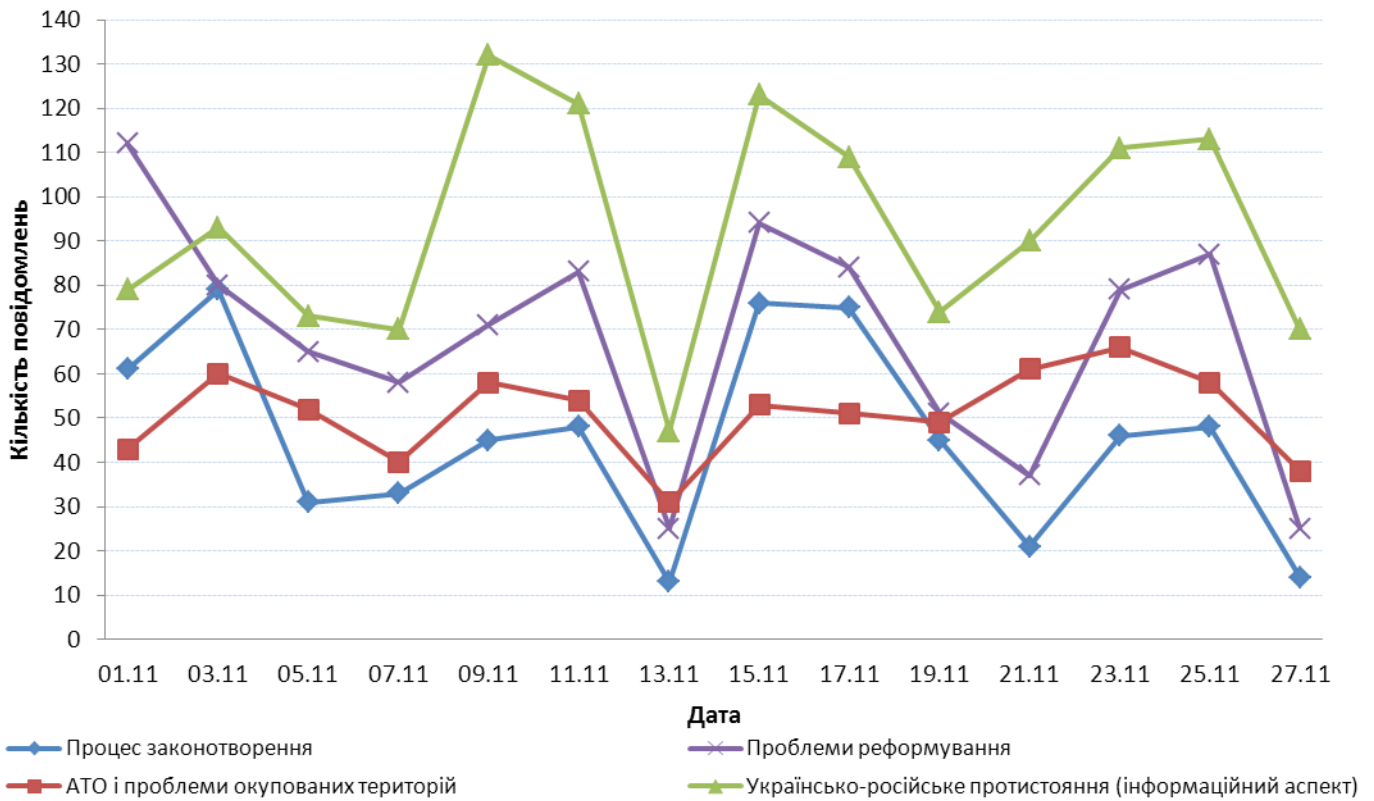
Оціночний розподіл основних суспільно-політичних та економічних проблем за листопад 2016 року

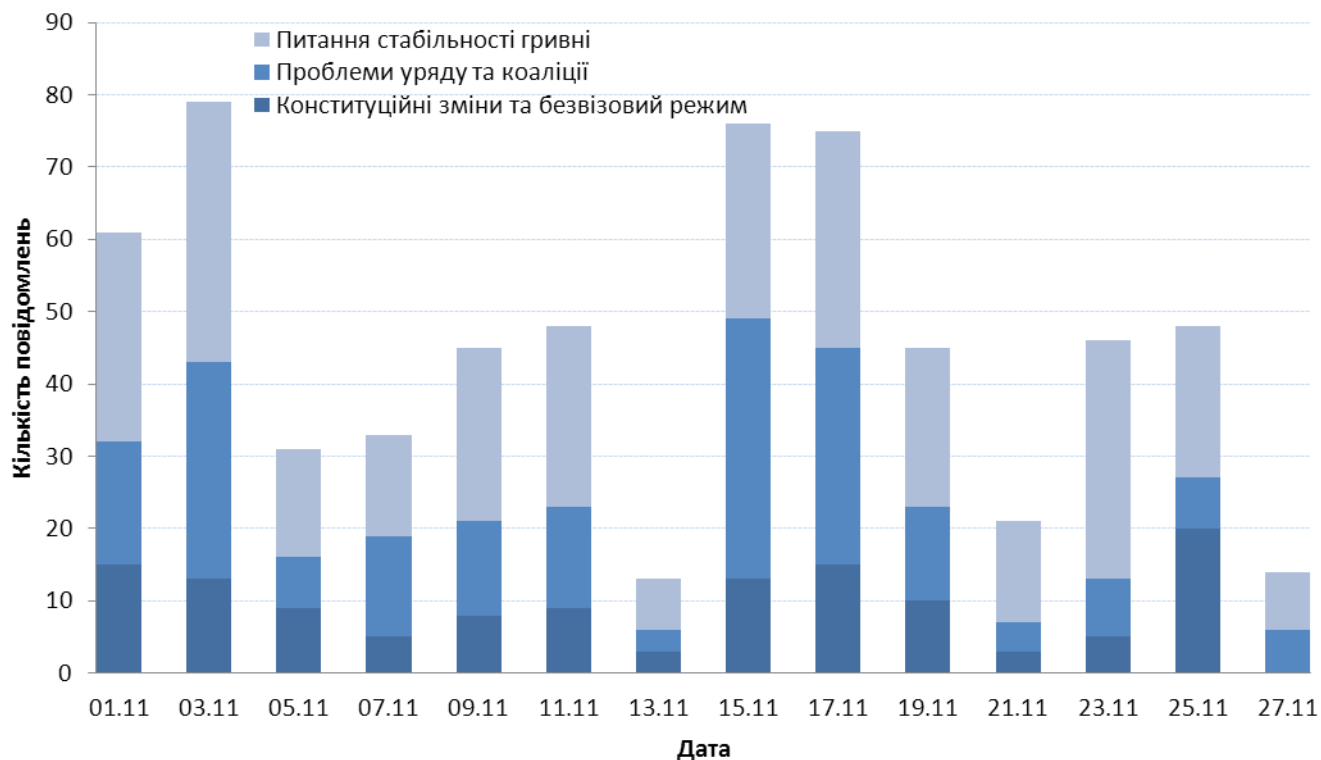
Загальна картина резонансних повідомлень

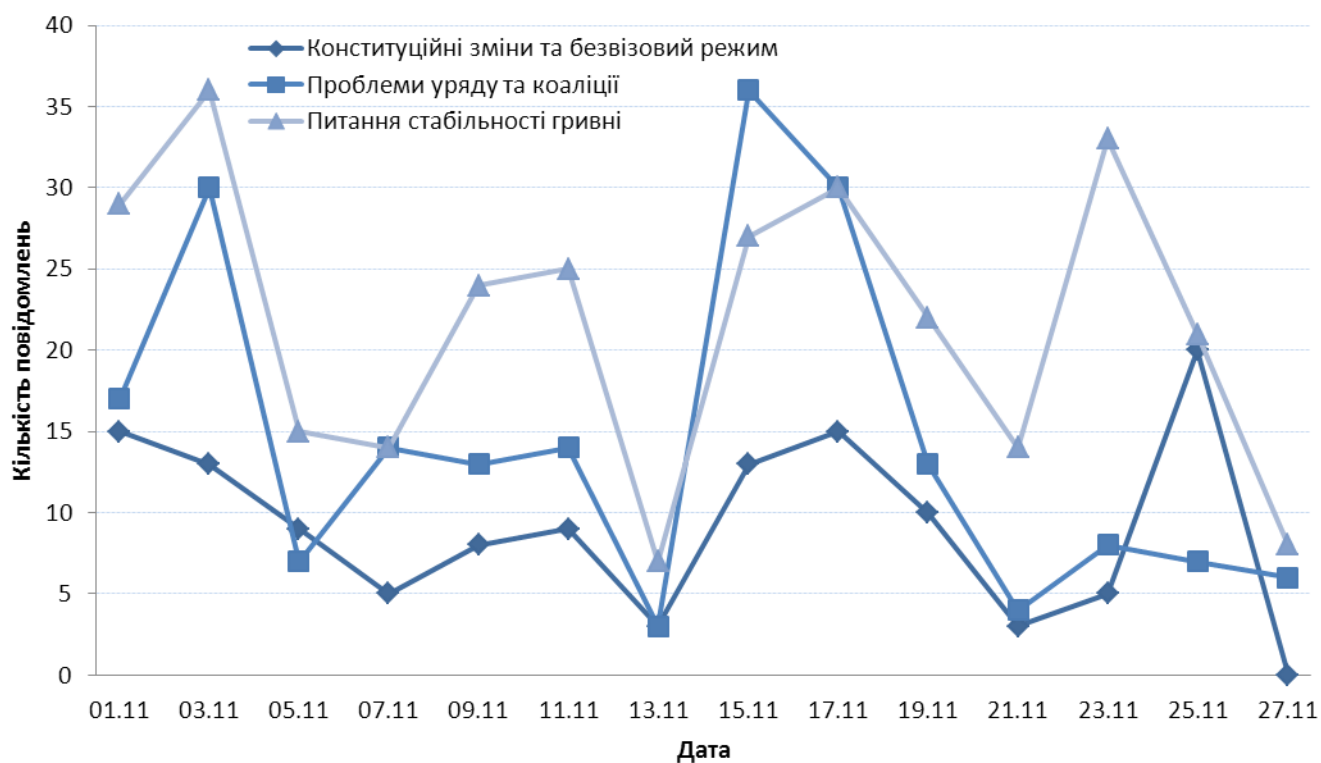
Загальна картина резонансних повідомлень

Процес законотворення

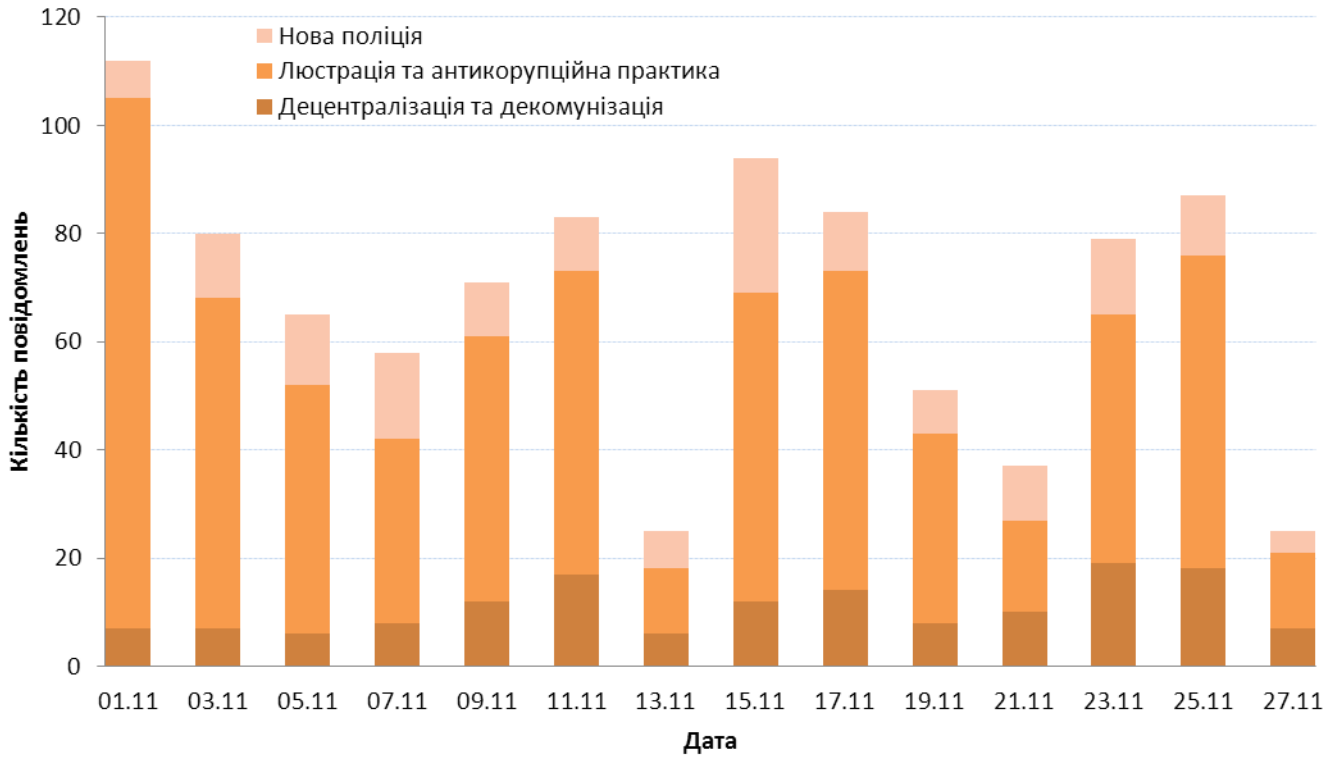

Процес законотворення

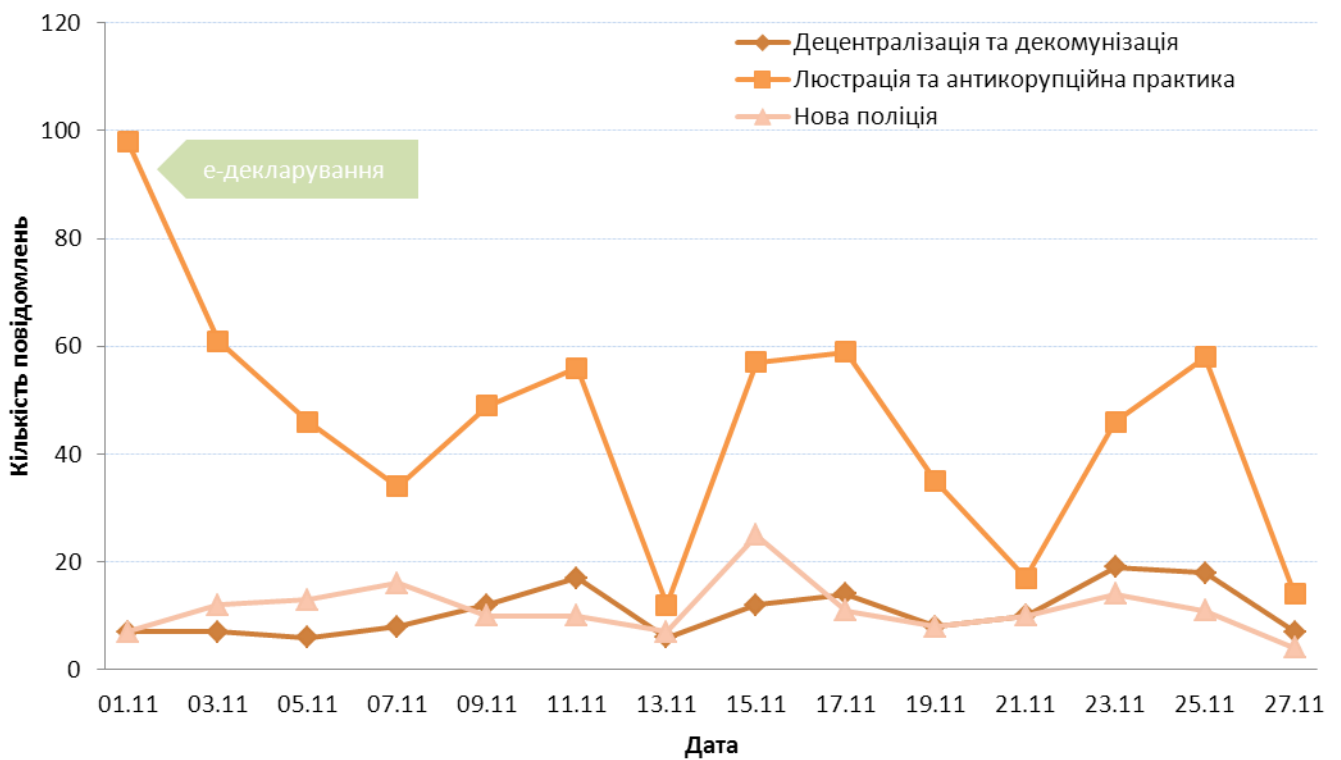

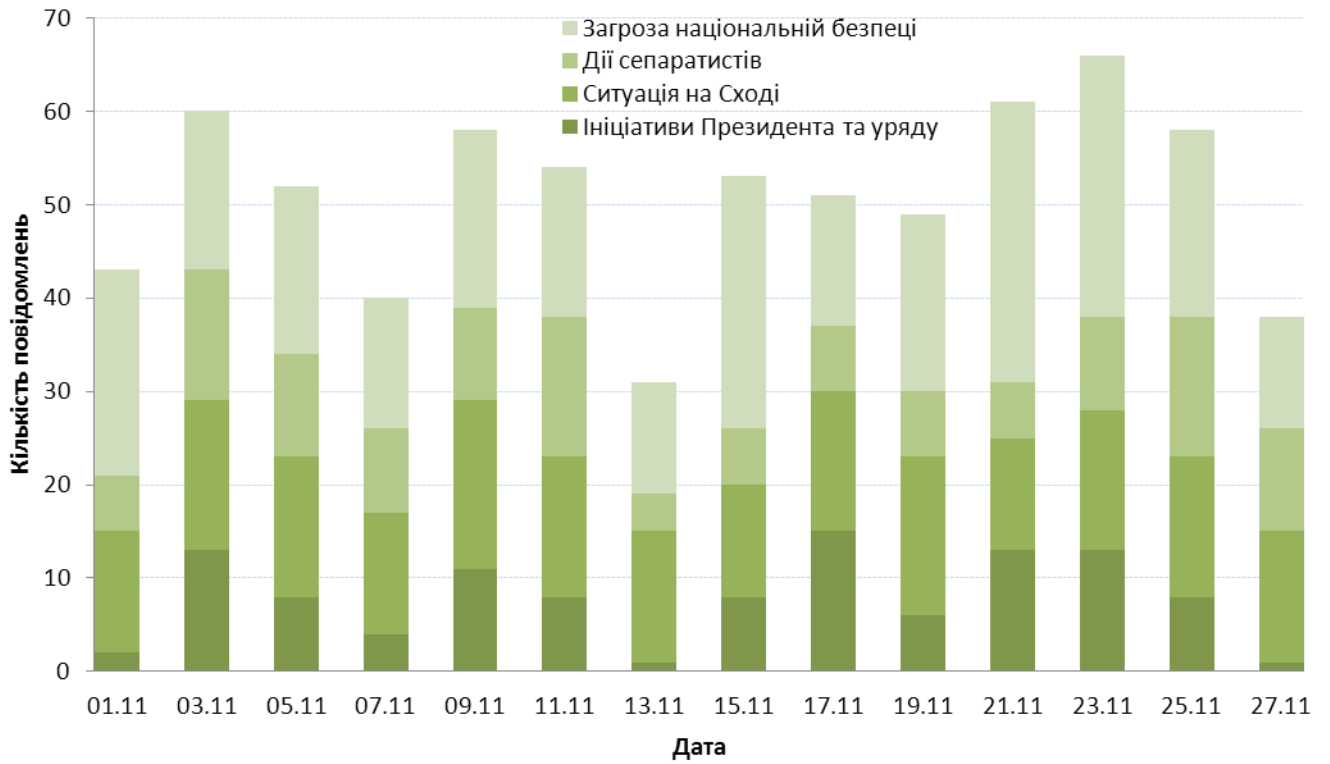
Проблеми реформування

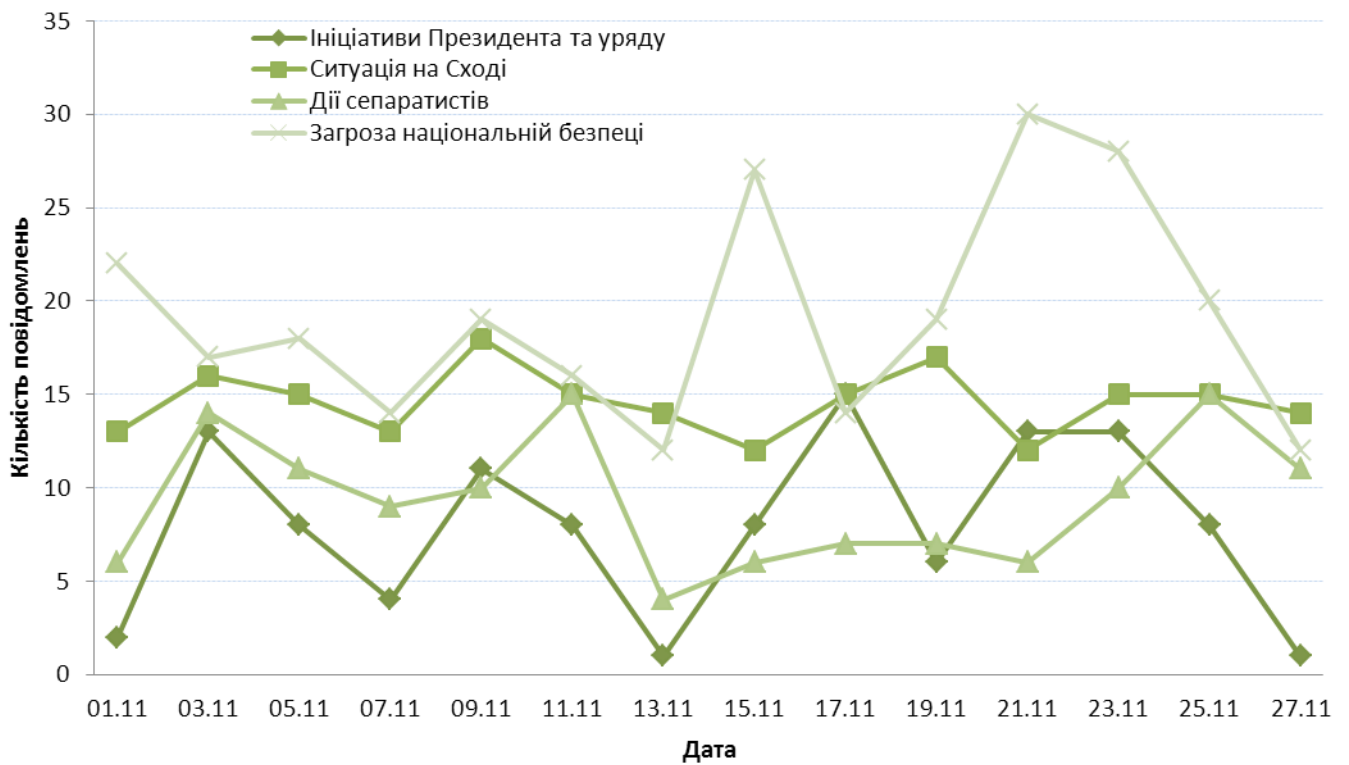
Проблеми реформування

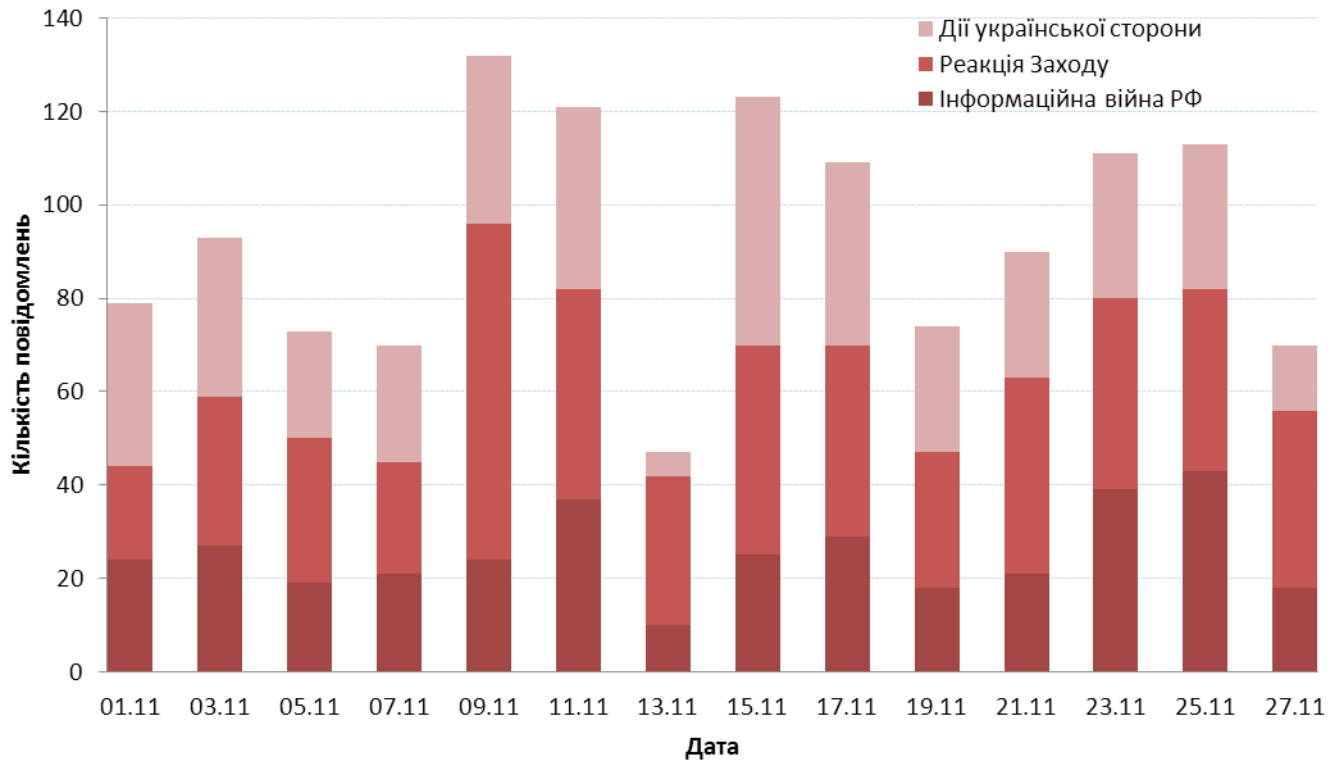
АТО і проблеми окупованих територій

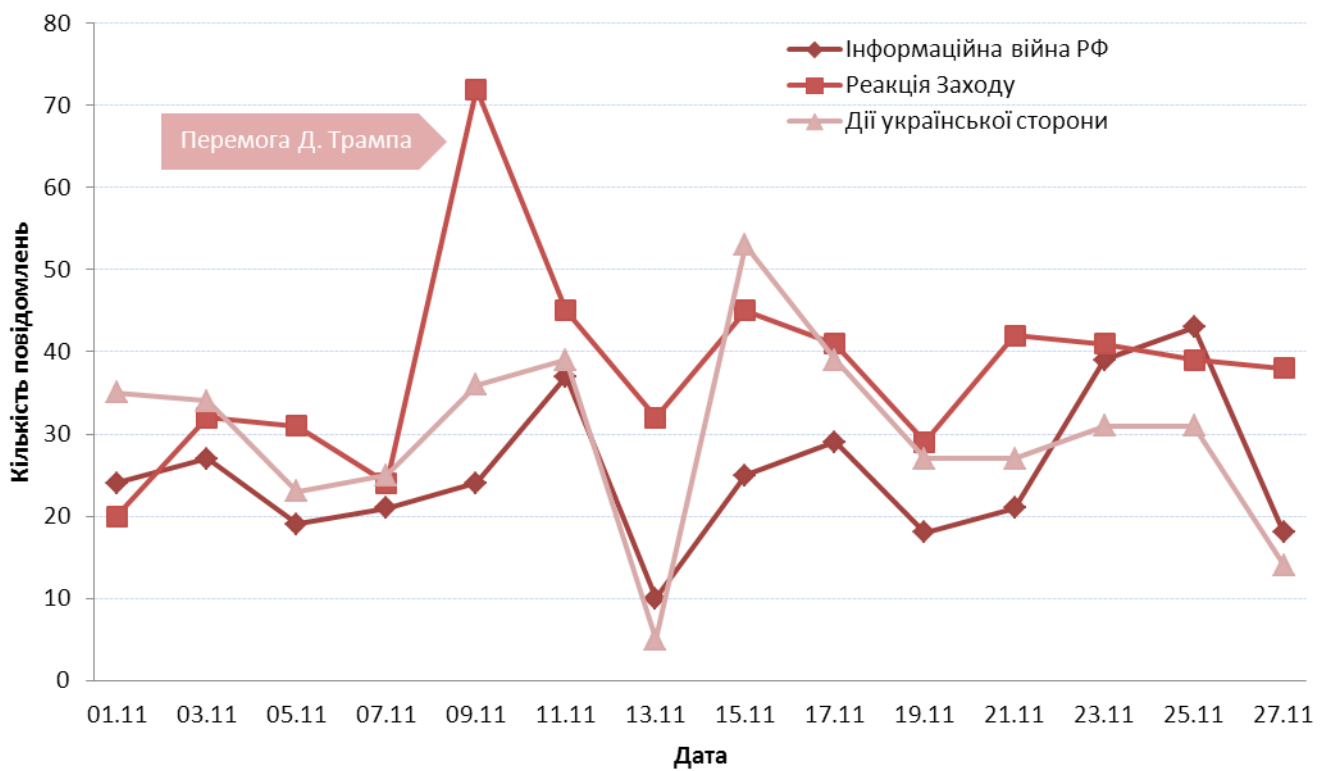
АТО і проблеми окупованих територій

Українсько-російське протистояння (інформаційний аспект)

Українсько-російське протистояння (інформаційний аспект)

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ТА ПРОГНОЗИ

Моніторинг законодавства

Податки та збори

Податок на додану вартість

Проект Закону № 5368 від 07.11.2016 р. 21.12.2016 р.

ВРУ прийняла Закон, яким передбачено, зокрема, що при складанні податкової накладної тепер потрібно буде вказувати код УКТ ЗЕД для усіх товарів (а не тільки імпортних та підакцизних, як до цього). Для послуг теж треба буде зазначати перші чотири цифри коду послуги згідно з Державним класифікатором продукції та послуг.

Податок на доходи фізичних осіб

Лист ДФСУ від 07.12.2016 р. № 26504/6/99-99-13-02-03-15

Оплата підприємство за свій рахунок послуги з організації поїздок фізичних осіб, які не пов'язані з виконанням ними обов'язків трудового найму або обов'язків за ЦПД, є додатковим благом і оподатковується ПДФО.

Державне регулювання

Перевірки, контроль, штрафи

Лист ДФСУ від 23.11.2016 р. № 20232/5/99-99-13-01-01-16

При самостійному виправленні помилки у ф. № 1ДФ, що призвела до зменшення податкового зобов'язання з ПДФО та військового збору, на суму несвоєчасно сплаченого податку податковим агентом нараховується пеня згідно зі ст. 129 ПКУ.

Лист ДФСУ від 19.12.2016 р. № 13583/М/99-99-13-04-02-14

У разі здійснення ФОП розрахунків готівкою з підприємством протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами на суму, що перевищує 10 тис. гривень, може бути застосовано лише адміністративний штраф у розмірах, визначених ст.163 КпАП.

Ліквідація та банкрутство

Постанова ВГСУ від 14.12.2016 р. у справі № 11/49

Спир про повернення нерухомого майна до складу майна підприємства-боржника, навіть, при умові його передання за планом санації інвестору, підлягає розгляду у межах справи про банкрутство, а не в окремому позовному провадженні.

Постанова ВГСУ від 14.12.2016 р. у справі № 918/166/16

Розмір вимог кредитора-заставодержателя встановлюється, виходячи з

розміру заборгованості за кредитом (та розміру зобов'язань майнової поруки по даному кредитному договору), незалежно від вартості предметів застави.

Галузі та сфери діяльності

Фінансові послуги

Закон України від 19.12.2016 р № 5553

Держава бере на себе обов'язок з відшкодування фізособам-вкладникам державних банків тієї частини суми вкладу, яка перевищує граничний розмір відшкодування (200 тис. грн).

Постанова КМУ від 16.12.2016 р. № 960

КМУ вніс зміни в порядок придбання акцій банків в обмін на облігації внутрішньої державної позики.

Об'єкти правовідносин

Земля

Закон України від 20.12.2016 р. (законопроект № 5131)

Законом, зокрема, передбачено, що протягом 5 років щорічний обсяг коштів Держбюджету України, які спрямовуються на державну підтримку сільгоспвиробників, становить не менше 1% випуску продукції у сільському господарстві.

Постанова КМУ від 21.12.2016 р. № 979

Затверджено Порядок ведення Реєстру сертифікатів на насіння та/або садивний матеріал. Держателем Реєстру є Мінагрополітики, яке забезпечує його ведення. Держсільгоспінспекція має передати Реєстр до 01.01.2017 р. Мінагрополітики

Наказ Держгеокадастру від 12.12.2016 р. № 332

Функції з ведення Державного картографо-геодезичного фонду України здійснюватиме державне науково-виробниче підприємство «Картографія», яке належить до сфери управління Держгеокадастру

Праця

Повідомлення ДПІ в Оболонському районі ГУ ДФС у м. Києві від 15.12.2016 р.

Ключові відмінності трудових правовідносин від «роботи за ЦПД»: предмет і мета договору, порядок оплати роботи, вид відповідальності за невиконання зобов'язань, наявність соціального страхування, спосіб організації та фінансування виконання роботи поза підприємством (відряджень).

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА ³

Блог на сайті: «Latifundist.com»

Про автора: Олексій Волчков

О возможностях и логике работы банков в сельском хозяйстве

Конец осени – это время, когда аграрии готовят финансовую почву для работы предстоящей весной. Именно сейчас определяются технические и финансовые потребности на следующий год, заключаются контракты, которые во многом определяют параметры будущей посевной. Кого и почему кредитуют или не кредитуют украинские банки в аграрном секторе?

ПУМБ на «ИнтерАГРО 2016»

Прошедшая в Киеве выставка рентабельного высокоэффективного сельского хозяйства «ИнтерАГРО 2016» из года в год служит мостиком между производителем и поставщиком различных технологий, включая банковские.

Пока производители техники являют свои новые разработки, мы представляем наши банковские продукты, благодаря которым технические новшества на рынке становятся более доступными для наших агропроизводителей.

С чем и зачем банки идут в АПК?

Кредитование сельского хозяйства – достаточно конкурентное направление в Украине, которое сейчас выбирают даже те банки, которые не имеют опыта работы в агросекторе. Ведь это единственный сегодня сектор экономики, который даже по официальному ВВП имеет оптимальное соотношение кредитов к доходам. В сельском хозяйстве Украины теоретически можно в три раза увеличить объем кредитования.

Если говорить о взаимодействии клиентов с банками, то у аграриев есть две основные потребности:

Финансирование самой посевной кампании: закупки семян, удобрений, агрохимии, топлива для самой посевной.

Выбор с/х техники, финансирование закупок техники.

Эти решения принимаются сейчас, когда у фермеров появляются деньги от продажи урожая. Но для того, чтобы купить качественную и самую современную технику, обойтись собственными средствами, не прибегая к поддержке банков сложно.

Проблемы больших и малых

У банков я вижу две зоны развития в сельхозсекторе.

Одна из них – это агрохолдинги. И здесь возникают вызовы уже для банка. Количество кредитов, которое банк может дать «в одни руки», привязано к капиталу банка. Но у всех финучреждений, включая западные, капитализация снизилась. А значит, давать как раньше, к примеру, по \$100 млн «в одни руки» практически ни один банк не может. И не очень хочет. Поэтому у крупных агрохолдингов возникает дилемма: либо брать понемногу у многих (что не очень удобно администрировать), либо ждать открытия внешних рынков и брать там сразу и много.

³ Збережено стиль і граматику оригіналу

Вторая зона интересов банков – маленькие компании с земельным банком меньше 1 тыс. га. Но тут есть свои нюансы.

Объединяйся или распродавайся

По нашим оценкам, небольшие площади земель в сегодняшней ситуации в Украине не позволяют применять эффективные технологии. Урожайность в таких хозяйствах ниже, чем в средних агропредприятиях. Соответственно, доходность также меньше, а значит, с точки зрения кредитования они выглядят хуже. Такие же проблемы есть и в других странах. Как они решаются?

Путем объединения малых производителей в кооперативы, ассоциации, союзы.

И у малых украинских хозяйств есть два пути. Либо эти фермеры могут исчезнуть как класс, отдав свои земли более крупным производителям, что периодически и происходит, либо объединяться.

Несколько попыток создавать с/х кооперативы на уровне даже министерств вызывали ментальное неприятие населения. У нас боятся колхозов. Ведь был исторический опыт: объединили, а потом забрали имущество.

Однако такие объединения неплохо зарекомендовали себя в целом ряде стран. Они снижают риски для малых производителей. Кооператив, объединяя множество фермеров, сам по себе становится более крупной компанией, получает скидки от поставщиков, лучшие цены продажи. За счет диверсификации земель повышается устойчивость такой компании. И банкам понятно, что с ними можно работать.

Инфраструктурные ловушки

Инфраструктура – это важная вещь для страны, потому что мы производим много зерна. Теоретически, Украина вполне может производить его 100 млн т. На наших землях и с использованием эффективных технологий это достаточно легко сделать. Но тогда возникает вопрос: а как это все хранить, как доставить в порты, как перегрузить на корабли или на железную дорогу. Это требует огромных инвестиций, но за длительно окупаемые проекты банки не всегда берутся.

По нашему опыту, многие агрокомпании, которые «ушли» в дефолт или имели проблемы с выплатами долга, оказались в такой ситуации, вложившись в развитие инфраструктуры. Важный нюанс: делали они это за счет кредитных денег и строили «с запасом», то есть много объектов или один большой, но не соответствующий имеющемуся земельному банку.

В чем была ошибка? Компании предполагали, что сумеют сохранить текущий высокий доход от растениеводства, экстраполируя нынешнюю ситуацию лет на десять вперед. В результате колебания цен на мировом рынке или действия климатических факторов компании приходили к дефолту.

Это одна из причин, по которой банки не всегда берутся за финансирование длительно окупаемых проектов.

Упор на переработку

Второе важнейшее направление – переработка. В Украине один из самых высоких показателей экспорта к производству сельского хозяйства. То есть мы мало перерабатываем внутри страны. Но в переработке, кроме больших инвестиций, нужны еще и рынки сбыта. С чем столкнулись украинские

производители? Продать биржевой товар (зерно, сахар и т.д.) достаточно просто. Все определяет соотношение цены и качества. Украина даёт хороший товар по неплохой цене.

Но когда мы говорим о сбыте товаров более глубокого передела, то нужно выстраивать отношения с конечными потребителями. Для биржевого товара рынки сбыта теоретически проще найти. Но для товаров с добавленной стоимостью все рынки сбыта поделены, и просто так новому игроку туда пробиться крайне сложно.

Зерно у нас с удовольствием покупают, а вот продать муку уже сложнее. Поэтому нужны инвесторы, причем не только с деньгами и технологиями. Нужны инвесторы, которые имеют связи с рынками сбыта.

Самый лучший выход на рынки – через создание совместных предприятий или привлечение компаний со своими рынками сбыта для размещения производств у нас в стране. Банки с удовольствием финансируют такие проекты при условии, что будут инвестиции. Только за счет кредитов подобные крупные проекты реализовать очень сложно.

Нефинансовая конкуренция

Банковские продукты уже давно перестали быть конкурентным полем, потому что по большому счету все банки, по крайней мере, в корпоративном сегменте предлагают одни и те же продукты. Что в Украине, что во всем мире. Конкуренция происходит в сфере профессионализма и предлагаемых комплексных решений. В ПУМБ мы узнаем, какие технологии использует аграрий, какие у него земли, проводим глубокий анализ, чтобы подсказать ему оптимальные решения в сфере финансирования деятельности с учетом технологий и специализации производства.

Мы понимаем, сколько надо денег аграрию в зависимости от того, где у него находится земля, какие культуры он выращивает, какие технологии применяет. Если аграрий использует продукцию известных марок, то мы предлагаем программы с брендовыми поставщиками. Если наш партнер хочет приобретать качественную продукцию, но чувствителен к цене брендовых поставщиков, то мы предлагаем использовать украинскую продукцию.

Например, ПУМБ работает с локальным украинским производителем агрохимии. Его продукция не хуже, чем у ведущих мировых производителей, но дешевле за счет украинского производства. И это будет заметно дешевле для наших аграриев, если они будут брать кредит на закупку продукции этого производителя через наш банк. Почему? Потому что процентная ставка по этому кредиту будет меньше, так как производитель частично компенсирует эту ставку для покупателей в рамках сотрудничества с ПУМБ. То есть мы не просто предлагаем продукты. Мы предлагаем решения.

Готовые решения

Мы договорились со многими предприятиями и провели реструктуризацию долгов. При этом рассчитываем получить прибыль по итогам года, статистика по третьему кварталу положительная. По итогам 9-ти месяцев ПУМБ получил чистую прибыль в размере 276 млн грн. Активы за год выросли на 13%, достигнув 41 млрд грн.

За два года ПУМБ прошел два аудита и выполнил требования Нацбанка по

капитализации. Банк планирует наращивание кредитных портфелей, и уже сейчас мы выдаем больше кредитов. На следующий год у нас стоит цель в 2-3 раза увеличить кредитование.

Я очень верю в средний и малый бизнес. Потому, что в любой развитой стране как минимум 50-55% экономики – это некрупные хозяйства. Они дают рабочие места, они обеспечивают диверсификацию, повышая устойчивость экономической системы и решая массу социальных вопросов. Банкам также лучше использовать диверсифицированную модель, а не выдавать один огромный кредит одной большой компании.

В ПУМБ программы развития малого и среднего бизнеса, включая сельское хозяйство, появились 6 лет назад. Сейчас порядка 30% доходов ПУМБ в корпоративном сегменте составляют доходы от предприятий малого и среднего бизнеса. Когда программы только появились это было 10-15%. Сегодня наша цель довести этот показатель до 50% (<http://latifundist.com/blog/read/1655-vozmozhnostyah-i-logike-raboty-bankov-v-selskom-hozyajstve>). – 2016. – 29.11).

***

Юридический блог компании Jurimex

Про автора: Данил Гетманцев

Налоговое право

Нормотворческие процедуры в налоговом праве

“No taxation without concern!” – этот лозунг Американской революции на протяжении тысячелетий вливался кровью налоговых бунтов и революций в неписанную конституцию налогообложения, став сегодня основным общепризнанным принципом налоговой политики всех развитых стран. Однако, что мы понимаем под этим принципом? Каким содержанием наполняем его и как реализуем вовне?

Каждый суверен, обладающий властью вводить налог на протяжении всей Истории вкладывал в этот принцип свое содержание, продиктованное неумолимой «жаждой облагать», ограниченной только конкретным соотношением сил в обществе в момент принятия решения об установлении налога. Влияние податных классов общества на политические процессы, их успехи в борьбе за рычаги управления, всегда являлись основным, если не единственным фактором, сдерживающим правительство от налогового произвола, проявляющегося в свободном толковании самого процесса согласования установления налога с обществом, несущим его бремя.

Баланс сил в обществе в тот или иной исторический момент устанавливал свои собственные стандарты реализации принципов налогообложения в конкретных правилах установления налога задолго до отображения данного основополагающего принципа в Magna Carta. На самом деле, как и в те темные времена, когда принцип “no taxation without concern” не был реализован ни в одном источнике права, имели место отклонения от произвола взимания налогов со стороны правителей, так и сегодня, когда принцип закреплен во всех конституциях демократических стран, его реализация не всегда соответствует его содержанию. Вспомним Edict of Paris, появившийся в 614 году, шестью

столетиями ранее Великой хартии вольностей, который гласил: «повсеместно, где новый налог будет введен, что повлечет за собой сопротивление людей, такой случай должен быть расследован, а налог отменен».

Традиции установления налогов обуславливаются культурой различных цивилизаций, являясь неотъемлемой частью таких культур. Порядок установления налога является одним из тех инструментов, которым легко проверяется уровень демократичности любого государства, равно как и уровень свободы личности в обществе настолько насколько о свободе личности уместно говорить с тех далеких времен, когда государство прочно и неумолимо взяло власть над обществом. Вместе с тем, очевидно, что порядок введения налога (как, кстати и его администрирования) является тем барометром, который наиболее точно определяет место статуса личности в шкале от абсолютной несвободы к абсолютной свободе в конкретном обществе в конкретный исторический момент.

Тем парадоксальней то, что сегодня мы можем уверенно утверждать отсутствие механизма, позволяющего получить согласие налогоплательщика на налогообложение в значении Magna Carta, как согласия каждого налогоплательщика на налогообложение. О чем может свидетельствовать хотя бы оправдание Королевским судом в 1217 году епископа Винчестера, обвиненного в неуплате налога на основании того, что он отсутствовал на Great Council of Barons в момент, когда принималось решение о согласии на введение налога, а отношения представительства в данных вопросах неприемлемы. Конечно приведенный пример можно парировать особым статусом обвиняемого, который вряд ли сопоставим со статусом фактически принадлежащих епископу крестьян и что в этой связи «согласие на налогообложение» простолюдина в XXI столетии несравнимо с его правом принимать участие в вопросах налогообложения в столетии XIII, хотя бы через механизм выборов. Ведь очевидность увеличения объема прав крепостных в исторической динамике неоспорима. Однако, с другой стороны, объем прав епископов и баронов с тех славных времен также не стоял на месте, стремительно сокращаясь, как бы пребывая в сообщающихся сосудах с правами подвластных им лиц. Таким образом, проблема обеспечения согласия налогоплательщика на налогообложение через столетия решилась не в пользу наделения большей части общества правами избранной элиты, а в пользу упразднения статуса элиты, на фоне укрепления государственного аппарата, сегодня по сути своей являющегося единственным полноправным сувереном современного мира. Как это часто случалось, извечный конфликт между свободой и равенством был решен в пользу последнего, обеспечив равное бесправие налогоплательщиков перед государством.

Ведь не будем же мы на самом деле утверждать, что налогоплательщик, или излюбленная иллюзия демократов «народ, как источник власти» определяет либо хотя бы дает согласие на введение, изменение либо отмену налогов! Даже если оставить за пределами дискуссии иллюзорность существования этого юридического фантома – народа, как субъекта общественных отношений, очевидно, что вопросы налогообложения решаются вне воли или даже сознания большинства избирателей, не только являясь материей сложной для понимания

человека без специального образования или просто без достаточной гражданской компетенции (в том значении, о котором говорил Роберт Даль), но сферой, в управлении которой участие граждан (даже номинальное) прямо ограничивается (например, общепринятый в конституциях демократических стран запрет на решения вопросов налогообложения на референдумах).

Бруно Леони, характеризуя «представительство народа», как главный миф своего времени, говорил, что «чем больше количество людей, которых пытается «представлять» законодатель в законодательном процессе, и чем больше количество вопросов, по которым он пытается их представлять, тем меньше слово «представительство» сохраняет связь с волей реальных людей, а не с волей людей, которые называются их «представителями». Здесь же мы можем с некоторыми оговорками привести тезис Джереми Уолдрона, который утверждает, что принятые законы «представляют собой кратко или среднесрочное господство одного видения над другим, являясь продуктом законодательных органов».

Об этом говорил и Й. Шумпетер, называя современную ему представительную демократию обманом и представляя ее, как механизм конкуренции различных частей (групп) элит в обществе, своеобразной биржей, где элиты борются разными способами за голоса избирателей, абсолютно отстраненных от власти. Народ, как субъект, при таком подходе отсутствует как таковой, а связь между избирателем и избранным им представителем, депутатом номинальна и не несет в себе какого-либо юридического или фактического содержания. Несмотря на некоторую эксцентричность автора мы не можем отрицать трезвость такой оценки сущности западных демократий.

Вы не задумывались почему, среди всех развитых стран, ратующих за демократию, только одна – Швейцария предусматривает в своей Конституции от 18 апреля 1998 года (в ред. от 8 февраля 2004 года) возможность проведения референдумов по любым вопросам, в том числе и вопросам налогов? В Швейцарии реализуется теория общественного выбора, и именно общество путем голосования определяет для себя оптимальную комбинацию факторов налоговой конкуренции и налоговой гармонизации, т.е. допустимые границы между экономической реальностью и принимаемыми политическими решениями. А что же другие мировые демократии, провозгласившие себя авангардом свободного мира? Почему они не используют столь демократичный инструмент в решении вопросов налогообложения?.. У нас есть ответ на этот вопрос, который вряд ли понравится как апологетам демократии, так и адептам либерализма.

Мы согласны с тезисом Адама Пшеворского о том, что демократия эмпирически определяется капитализмом. Это не значит, что капитализм есть единственный социальный формат, приемлемый для демократии, но означает то, что для капитализма удобна демократия, как форма правления, предполагающая, по словам Артемия Магуна, «наличие свободных и не богатых трудовых масс, т.е. демоса». При этом, «от демократии требуется только одно: чтобы она не распространялась на отношения внутри предприятия и чтобы демократическое государство не имело права лезть в экономику», и соответственно никоим образом не влияла на перераспределительные процессы

в обществе. Достичь этого достаточно просто, лишив демос не только права решать вопросы налогообложения на референдуме, но и максимально извратив, крайне предрасположенную к этому представительскую демократию.

Подобного эффекта возможно проще достичь при других формах правления, однако лишь демократия способна убедить сам демос в том, что он является полностью или хотя бы частично источником власти. Эта иллюзия является необходимой для того, чтобы свободный, но не богатый гражданин не насильно понуждался к труду, но самостоятельно по собственной воле, влекомый собственной инициативой, включался в конкурентную борьбу с другими такими же работниками, расталкивая локтями своих конкурентов на тесном прилавке биржи труда. С другой стороны, гедонизм и индивидуализм демократии, формальная защита прав человека без необходимости самосовершенствования, создает идеальную среду для воспитания потребительского общества, что также крайне необходимо как для развития капитализма, так и для подавления (в данном случае покупки) протеста.

Очевидно так обстояли дела полвека назад. Однако мир не стоит на месте. И сейчас говорить о современной демократии, как инструменте капитализма можно только понимая капитализм не как социальный строй, где капиталисты владеют средствами производства, эксплуатируя другие классы с целью получения прибыли, но в значении которое предавал ему Энтони де Ясаи, воспринимающий современное государство не инструментом перераспределения в обществе, а его субъектом, порождающим «государственный капитализм». «Вместо того, чтобы ограбить Петра и заплатить Павлу, платят обоим и обоих же грабят по все большему числу поводов... государство завершает метаморфозу из соблазнителя – реформатора середины девятнадцатого века в рутинного перераспределителя конца XX в., заложника накапливающихся непреднамеренных эффектов своего стремления к согласию. Если его цели таковы, что они могут быть достигнуты путем направления на них ресурсов подданных, то рациональной стратегией государства будет максимизация дискреционной власти над этими ресурсами... оно будет стремиться к освобождению от ограничений, накладываемых электоральной конкуренцией и необходимостью обеспечить согласие в обществе». Это влечет за собой расширение дискреционных полномочий и как следствие – склонность к тоталитаризму. Государство по сути превращается в Большого Брата, независимо существующего в общественных отношениях и управляющего ими.

Прибегая к примеру Швейцарии, мы бесконечно далеки от идеализации референдума как самого справедливого механизма управления свободным обществом, однако в равной степени отдаем себе отчет в том, что демократические выборы являются инструментом, искажающим содержание согласия на налогообложение еще больше. Возможно сегодня инструменты, преобразующие волеизъявления граждан в конкретные решения, отсутствуют как таковые, а демократия действительно есть худшей из форм правления, если не считать всех остальных. Однако, с другой стороны это не повод жить в иллюзиях, не давая справедливую оценку существующим институтам, направленным в сторону, противоположную справедливости (в том числе

справедливому перераспределению) в обществе.

Вспомним древних греков. Не только Аристотеля, который отдавал предпочтение перед демократией, монархии и аристократии, или Платона, который с сарказмом определял демократию как кратковременный переходную форму правления, быстро перерождающуюся в тиранию. Вдумаемся в самую этимологию слова. Демократия в отличие, скажем, от монархии имеет корнем – «кратос», т.е. власть, а не «архе», т.е. авторитет. Определенно правление демоса, или народа не может основываться на авторитете, в его основе должна лежать власть и принуждение, как ее неотъемлемая часть. Не надо глубоко изучать историю Греции для того, чтобы убедиться в негативных последствиях кратковременных демократических экспериментов в Древней Греции. Возьмем хотя бы казнь Сократа или шести афинских стратегов, победивших в бою при Аргинусских островах. Возможно власть толпы, как неотъемлемая часть и последствие демократии, о которой скажет, предполагая «эру толпы» Густав Лебон, спустя два тысячелетия и останавливала греков от слишком частого обращения к этой форме правления.

И пусть термин «демократия» обрел иной смысл в XIX столетии, благодаря маркетинговому ходу американского президента Эндрю Джексона, поднявшему почти забытый фетиш на свои знамена в борьбе за голоса избирателей. Холодное дыхание народных бунтов и революций – демона демократии, приводящего к власти толпу, будет отрезвлять любое демократическое правительство, жаждущее расширения собственных полномочий, неся в себе потенциальную угрозу и одновременно сдерживающий фактор. Это другая сторона современной демократии. Предрасположенность общества к популизму, поиску простых решений сложных проблем, трансформации некоторых когда-то полезных институтов гражданского общества в их противоположность, создают предпосылки для достаточно быстрого перерождения демократии в ту форму правления, которую Полибий называл охлократией, давая ей еще более негативную оценку, чем демократии.

Данность состоит в хрупком и быстро изменяющемся балансе сил между государством, обретающим все большую дискрецию, приобретающим все больше и больше полномочий в регулировании различных сфер общественной жизни в первую очередь перераспределения богатства, и угрозой радикальных форм протеста толпы, руководимой чем угодно, кроме здравого смысла. Это и есть суть демократии в современных условиях. Невольно приходит на ум аналогия с аристотелевской «золотой серединой», где добродетель есть середина между двумя пороками – одного от избытка, другого от недостатка. Так и есть. Демократия. Как оптимальная, но не идеальная форма правления, есть только баланс, тонкая грань в противостоянии двух демонов и поэтому ее содержание как оптимальной из всех возможных форм правления определяется не раз и навсегда установленными признаками и нормами, но совокупностью правил, вырабатываемых здесь и сейчас для определенного народа, страны, государства.

Таким образом, очевидно, что принцип “no taxation without concern”, как один из основных демократических принципов, не реализован в рамках механизмов управления современного государства, в том смысле, которое

предполагает его первоначальное содержание, как согласие каждого налогоплательщика или хотя бы каждой группы плательщиков на их собственное налогообложение. Более того, мы не можем утверждать, что принцип реализован в формуле «нет налогообложения без согласия большинства налогоплательщиков».

Ведь с одной стороны, налогоплательщики, как совокупность являются таким же юридическим фантомом, как народ. В лучшем случае мы можем говорить о группах налогоплательщиков и их интересах. Так, если парламент, «представляющий» весь народ, принимает закон о налогообложении сверхдохода путем изменения шкалы прогрессивного налога, вследствие чего бремя налогообложения дискриминационно ляжет на сверхбогатых значит ли это, что налогоплательщики, несущие бремя налога, дали согласие на его введение? Полагаем, что нет. Чем же отличается такое решение от введения налога на сверхприбыль в 1926 году в СССР с целью «изъять доходы частнокапиталистических элементов, полученные в результате применения спекулятивных цен»? Или известные в средневековье налоги на евреев? Установление последних двух платежей мы считаем откровенно дискриминационной, ужасающе негативной практикой. В то же время налоги на сверхбогатых в целом мы считаем справедливыми. Почему? Нет ли в этом известной доли лукавства? Ведь очевидно, что согласие одного на обложение другого так же далеко от реализации принципа “no taxation without concern”, как просто произвольное введение налога правителем.

Таким образом, мы можем говорить лишь о борьбе и противостоянии групп налогоплательщиков между собою по принципу Рассела Лонга “Don’t tax you. Don’t tax me. Tax the fellow behind the tree», с использованием всех доступных механизмов и рычагов (в том числе и парламентских), но никак не об обеспечении согласия налогоплательщика на обременения их налогом. В этой борьбе цель сместить бремя налогового давления с себя на соседа, и победителем в этой борьбе скорее станет малая хорошо организованная и обеспеченная ресурсами группа, чем большинство налогоплательщиков. Итак, мы говорим уже не о согласии большинства на обложение меньшинства, а наоборот о согласии (либо активном содействии) меньшинства в налогообложении большинства путем предоставления льгот и преференций меньшинству.

Во-вторых, отсутствие какой-либо связи между избранным представителем и его избирателями, равно как и отсутствие его обязательств перед ними, нивелирует роль т.н. представительских органов, как реализаторов воли избирателя, превращая представительскую демократию в биржу элит по Й. Шумпетеру. И уже поэтому согласие высказанное парламентом не может расцениваться как согласие самих налогоплательщиков.

Очевидно, что принцип «no taxation without concern» существует как миф, как тень прошлого. Но тень не густая, тяжелая, содержательная – как от портрета императрицы Екатерины в петербургском Эрмитаже в морозный ноябрьский день, а легкая, воздушная тень полупустой бутылки Шардоне, недопитого безоблачным июньским вечером. Сегодня мы можем найти его реализацию в других принципах, воплощенных в процедуре установления,

изменения и отмены налога, на которые он без всякого сомнения оказал влияние.

Мы не можем отрицать позитивную роль парламента в сдерживании исполнительной власти в тех не редких случаях, когда реализация ею полномочий перерастает в произвол. Исходя из этого норма статьи 92 Конституции Украины об установлении налоговой системы, налогов и сборов исключительно на уровне закона имеет колоссальное значение для обеспечения цивилизованного справедливого налогового нормотворчества. Однако, ограничение некоторых полномочий парламента, особенно в свете некоторых относительно свежих налоговых инициатив депутатов Верховной Рады, в части процедуры установления налогов выглядит уже не так дико.

Несмотря на характерную для нашего северного соседа тенденциозность, заслуживает внимания предложение проф. С. Пепеляева относительно лишения депутатов права законодательной инициативы по законопроектам о введении и отмене налогов и других обязательных платежей, а также ограничении их права вносить поправки в законопроекты, внесенные правительством ко второму чтению[10]. Депутаты, даже теоретически не располагая необходимой финансовой и статистической информацией, а также, не имея технических возможностей просчитать последствия собственных законодательных инициатив, создают противоречия законодательства, понижая качество налогового закона, порождая нестабильность и правовую неопределенность. Не в обиду редким высокопрофессиональным народным депутатам отечественного парламента, дремучее воинствующее невежество основной массы «народных представителей» является благодатной почвой не для качественного нормотворчества, но для различных популистских извращений в виде налога на выведенный капитал или законопроекта об отмене НДС.

К слову, схожие нормы, ограничивающий бездонный потенциал депутатской фантазии, существуют в странах развитой демократии. Так, статья 40 Конституции Франции запрещает членам парламента вносить любые законопроекты или дополнения, которые приведут к уменьшению публичных доходов в широком понимании (даже с последующей компенсацией)[11]. В Португалии депутаты, парламентские группы и областные законодательные ассамблеи не могут вносить законопроекты и предложения о поправках, которые предусматривают в текущем году увеличение расходов или уменьшение расходов, предусмотренных бюджетом.

Некоторые ограничения законодательной инициативы Государственной Думы предусмотрены и в России. В соответствии с частью 3 ст.104 Законопроекты о введении или отмене налогов, освобождении от их уплаты, о выпуске государственных займов, об изменении финансовых обязательств государства, другие законопроекты, предусматривающие расходы, покрываемые за счет федерального бюджета, могут быть внесены только при наличии заключения Правительства Российской Федерации. Аналог подобной процедуры мы можем найти и в отечественном законодательстве, регулирующем порядок рассмотрения принятия Верховной Радой закона о бюджете.

И конечно классическим примером подобных ограничений является

система налогового нормотворчества в Великобритании и некоторых странах – бывших английских колониях, где парламент вообще лишен права законодательной инициативы относительно налоговых законопроектов. Налоговые законопроекты в таких странах иницируются только правительством. Кроме всего, это объясняется особенностями нормотворческой традиции английского парламентаризма, где правительство формируется большинством в парламенте.

Как известно, новый налог всегда хуже строго, поэтому механизм установления налога не только устранять сомнение в легитимности налога, но и быть настолько взвешенным и тонким, чтобы максимально минимизировать негативные последствия самой процедуры установления налога. К сожалению, и первое, и второе часто не удается достичь.

Сегодня, оценивая легитимность налогового закона, мы не можем основывать свои доводы на реализации принципа «no taxation without concern». Очень хорошо об этом сказала португальский профессор А. Дорадо: «(легитимность) законов заключается не только в его источнике и процедуре, которая приводит к признанию власти закона институциями, такими как налоговые органы, суды по налоговым делам и Европейский суд, но и легитимность законов происходит потому, что любой потенциальный получатель признает эти нормы на основании источника и критериев плюралистических процедур. Легитимными есть правила процедуры, с которыми все целевые лица согласились бы как участники рационального дискурса». Однако подобный подход характерен для развитого правоприменения, к которому мы только стремимся. Поэтому, для нас более приемлемыми являются формальные критерии, к которым мы можем отнести следующий трехступенчатый тест, состоящий в последовательных ответах на такие вопросы:

1. Каким органом норма была принята?

2. Какие вопросы налогового регулирования являются предметом правового регулирования нормы?

3. В каком нормативном акте она содержится? Был ли соблюден порядок принятия нормативного акта содержащего правовую норму?

1.

Согласно ст. 92 Конституции Украины исключительно законами устанавливается налоговая система, налоги и сборы. Согласно статье 74 Конституции Украины, референдум не допускается по вопросам налогов. Подобная норма содержится в конституциях подавляющего большинства развитых стран.

Таким образом, налоги и сборы не могут быть установлены какими-либо другими органами, кроме Верховной Рады. Обязательные платежи, которые соответствуют признакам налогов или сборов не могут устанавливаться на уровне подзаконных актов. Здесь возникает очень интересный вопрос – а может ли орган законодательной власти делегировать полномочия закрепленные за ним Конституцией, в ведение правительства. По нашему мнению, которое подтверждается достаточно убедительными выводами многих конституционалистов, нет. Такое действие будет прямо противоречить

Конституции Украины, не предусматривающей возможность делегирования полномочий в налоговых отношениях. Каким образом определить легитимный предмет правового регулирования подзаконных актов в сфере налогообложения? И где эта грань между теми вопросами, которые должен регулировать парламент и теми, которые находятся в компетенции органов исполнительной власти? Об этом мы узнаем, перейдя ко второму вопросу теста.

2.

Вопрос разделения компетенций органов государственной власти в контексте концепции разделения властей в налоговом праве приобретает чрезвычайную актуальность. Ведь развитие технологий, усложнение структуры экономических отношений в обществе влечет за собой усложнение механизмов правового регулирования налоговых отношений, что в свою очередь приводит к необходимости урегулирования их не только на уровне законов, но и на уровне подзаконных актов.

В связи с этим возникает вопрос о границе за которой заканчивается компетенция законодательного органа, дающего «согласие» на налогообложение общества (пусть даже с оговоркой на условность такого согласия) и начинается компетенция органа исполнительной власти, регулирующего на подзаконном уровне отдельные технические моменты налогообложения. Особенностью налоговых правоотношений является то, что порою эти технические моменты налогообложения, являясь частью налоговых процедур по своему значению могут быть более обременительными, а значит важными для налогоплательщика, чем такие обязательные элементы налога, как даже ставка или объект.

Чем дальше, тем больше орган исполнительной власти, руководствуясь мотивами фискальной целесообразности, с детской непосредственностью заходит в пределы, ранее считавшиеся монополией законодательной власти. Однако не всегда речь идет о злоупотреблении фискального органа. Ведь Закон, сегодня, как и прежде выступает в качестве основы административных решений, но не всегда устанавливает четко предел сферы налогового регулирования органа исполнительной власти.

Правительство и налоговые органы вынуждены осуществлять налоговое нормотворчество в нескольких случаях, кроме случаев злоупотребления полномочиями на нормативно-правовое регулирование.

Первый случай имеет место, когда принятие соответствующих норм права прямо предусмотрено законом и делегировано налоговому органу или правительству (например, п.12.3.6 ст.12 НК предусматривает полномочие Государственной фискальной службы на утверждение форм налоговых деклараций по местным налогам и сборам). Отметим, что не всегда принятие подзаконного нормативного акта будет правовым. Ведь, закон в определенных случаях (что достаточно часто встречается в НК) может делегировать на уровень подзаконного акта регулирование отношений, отнесенных Конституцией в ведение органа законодательной власти. Поскольку возможность такого действия не предусмотрена Конституцией, а по ст. 19 органы государственной власти действуют в пределах полномочий, на основании и в порядке, предусмотренном законом, ВР не может передать часть своих полномочий не

органу исполнительной власти, ни кому-либо другому.

Второй случай имеет место, когда принятие правительством либо налоговым ведомством нормы вызвано неопределенностью, пробелом в законе, который нельзя устранить иным способом. Т.е. закон прямо не предусматривает какой орган должен отрегулировать определенные отношения. В законодательстве существует пробел. Здесь очевидно, что правовая неопределенность будет сдвигать власть принимать решения с парламента на исполнительные и судебные органы. В широком смысле, правовая неопределенность приводит к принятию решений судами, к судебной активности, что правильно и обосновано исходя из назначения административных судов в современном обществе.

Чем же должен руководствоваться суд, проводя разграничения между компетенцией органов исполнительной и законодательной власти, определяя легитимность нормативного акта? Суду необходимо четко определить предмет правового регулирования. В налоговом праве это сделать не просто. Так, как упоминалось выше, согласно ст.92 Конституции исключительно законами Украины устанавливается система налогообложения, налоги и сборы. Если с системой налогообложения более – менее понятно, то что делать с «установлением налогов и сборов»? Что имеет ввиду закон? Где исчерпываются полномочия законодательного органа при установлении налога? Достаточно ли на уровне закона просто назвать налог либо следует исчерпывающе определить все его элементы?

По нашему мнению, следует согласиться с Д.В.Винницким, который по установлению налога понимает регулирование налоговых отношений. А также с Химичевой, которая утверждает, что процесс установления налогов подразумевает также их изменение и отмену. И здесь нам приходит на помощь статья 7 НК Украины, в соответствии с которой во время установления налога обязательно определяются такие элементы: плательщик налога, объект налогообложения, база налогообложения, ставка налога, порядок исчисления налога, налоговый период, срок и порядок уплаты налога, срок и порядок подачи отчетности об исчислении и уплате налога. Также факультативно, но только в законе может быть определена налоговая льгота (п.7.1 ст.7 НК Украины).

Разграничение компетенции законодательной и исполнительной власти имеет особое значение при установлении таких элементов налога, как срок и порядок уплаты налога, срок и порядок подачи отчетности об исчислении и уплате налога. Дело в том, что законодатель сам, определив данные элементы обязательными элементами налога, относит их определение на уровень подзаконных актов. Возьмем, к примеру п.14.1.139 ст.14 ПК Украины который относит определение порядка налогового учета и отчетности о результатах совместной деятельности к компетенции Государственной фискальной службы. Или п.178.6. ст.176, относящий регулирование порядка ведения учета доходов и затрат физическими лицами, осуществляющими независимую профессиональную деятельность также к компетенции налоговиков. Подобными примерами изобилует процедура администрирования НДС и акцизного налога. Такой подход стал настолько обыденным для правового регулирования налоговых

отношений, что всегда воспринимался как данность. И правомочность подобного делегирования компетенции от законодательного органа к исполнительному никогда не ставилась под сомнение. Как к слову, и в случаях, когда орган исполнительной власти регулирует элементы налога, не имея на это юридических оснований даже сомнительного происхождения. Справедливости ради отметим, что наша правовая система не является в этом смысле уникальной, подобные проблемы существуют во всех без исключения правовых системах мира. И решение их лежит преимущественно в сфере судебного правоприменения.

Ключом для разграничения компетенции законодательной и исполнительной власти, по нашему мнению, является принцип, согласно которого, налоговые отношения относительно взимания налога должны регулироваться на уровне закона в достаточной степени для того, чтобы обеспечить предсказуемый и однозначный ответ на вопрос о размере налога, подлежащего уплате и порядке его уплаты. Т.е. закон должен содержать достаточные и необходимые правила для четкого определения налогового обязательства и порядка его уплаты. Закон должен четко и однозначно устанавливать все элементы каждого налога таким образом, чтобы исключить необходимость их регулирования на уровне подзаконных актов. Все, что выходит за эти пределы вполне может регулироваться на уровне подзаконных актов. Однако исключительно за этими пределами! При этом, пресловутый принцип «согласия» на налогообложение будет соблюден в полной мере. В противном случае мы не можем говорить ни о качестве закона, ни о соблюдении принципа определенности закона.

За пределами определения элементов налога орган исполнительной власти может и должен регулировать те отношения, регулирование которых прямо не отнесено к их компетенции, однако не выходит за рамки полномочий органа исполнительной власти. Если же речь идет об элементах налога, то их регулирование на уровне подзаконного акта не заполняет пробел закона, а лишь создает дополнительную коллизию. А отсутствие нормы закона, не позволяющей однозначно установить элемент налога, а, следовательно, и налоговое обязательство на уровне закона влечет за собой единственно возможное последствие – отсутствие налогового обязательства налогоплательщика, которое не может породить налоговый закон, не соответствующий требованиям к качеству (см. например, решение ЕСПЧ по делу Щокин против Украины или *National and Provincial Building Society v. UK*).

Все вышеизложенное в равной степени касается и сбора, элементы которого законодатель, по известным только ему причинам в статье 7 упустил, что, однако не может освободить законодателя от определения на уровне закона всех элементов сбора таким образом, чтоб обязанность по его уплате в определенном законом размере, способом и в сроки четко проистекала из законодательных норм. В противном случае, обязанности по уплате сбора просто не будет существовать. Подобную ситуацию мы имеем при уплате судебного сбора за рассмотрение налоговых споров, который уже как два года беспрепятственно взимается с налогоплательщиков несмотря на отсутствие на уровне закона его ключевого элемента – базы налогообложения (закон не определяет категорию

«цена иска» применительно к административным спорам, что делает невозможным исчисление суммы сбора).

3.

В практике отечественного налогового нормотворчества определенно легче перечислить те случаи, когда законодатель соблюдал установленные им же требования о порядке налогового нормотворчества чем те, когда он нарушал их. Не иначе, как позором отечественного нормотворчества является хроническое несоблюдение п.4.1.9 статьи 4 НК.

Согласно п. 4.1.9 НК, изменения в какие-либо элементы налогов и сборов не могут вноситься позднее, чем за шесть месяцев до начала нового бюджетного периода, в котором будут действовать новые правила и ставки. Налоги и сборы, их ставки, а также налоговые льготы не могут изменяться на протяжении налогового года. Отметим, что данный пункт ст. 4 НК устанавливает ограничения для внесения изменений только в нормы, регулирующие элементы налога. Остальные нормы могут приниматься на протяжении всего бюджетного года практически без каких-либо существенных ограничений, что также порождает правовую неопределенность налоговых отношений.

Однако даже эти достаточно узкие рамки не выполняются законодателем, а принцип стабильности налогового законодательства в отечественных реалиях является скорее закрепленной в законе мечтой налогоплательщиков, чем реально действующей правовой нормой. Год от году нарушения становятся все грубее, полностью нивелируя принцип определенности налогового закона, и лишает налогоплательщиков возможности налогового планирования. Общепринятая в правоприменении юридическая квалификация изменений в налоговый закон, принятых в нарушение п. 4.1.9 НК, проста. Закон о внесении изменений является действительным, т.к. не противоречит Конституции, равно как и другим законодательным актам. Норма п. 4.1.9 НК устанавливает правило, не предусматривая каких-либо последствий (в т.ч. санкций) в случае его нарушения. Налогоплательщику ничего не остается, кроме как исполнить закон. Однако практика Европейского суда по правам человека (ЕСПЧ) дает иное видение проблемы. Так, в п. 21 решения ЕСПЧ в деле Федоренко против Украины от 30.06.2006 г. определено, что в соответствии с прецедентным правом органов, действующих на основании Конвенции, право собственности может выступать не только в форме имущества, но и “оправданных ожиданий” относительно эффективного использования права собственности. В решении ЕСПЧ по делу Стретч против Соединенного Королевства от 24.06.2003 г. имуществом в значении ст. 1 Протокола 1 к Конвенции (устанавливает право лица на мирное владение своим имуществом) считается, в частности, “законное и обоснованное ожидание приобрести имущество или имущественное право”. Что это означает для нас? То, что в п. 4.1.9 НК законодатель установил обязательную для себя норму, порождающую обоснованные “законные ожидания” у налогоплательщиков относительно имущества (налога), который они должны (или не должны) будут заплатить в следующем налоговом периоде, сохранив либо потратив свое имущество. Из этого следует, что хотя налогоплательщик не имеет права на иск об отмене закона, принятого с нарушением п. 4.1.9 НК, однако он имеет право на возмещение убытков,

принесенных ему установлением налоговой нормы в нарушение п. 4.1.9, если докажет, что дополнительные затраты возникли у него вследствие нарушения его законных ожиданий. Как свидетельствует позиция ЕСПЧ (решения которого являются у нас источником права), в деле 41/74 Yvonne Van Duyn vs Home Office принцип юридической определенности означает, что заинтересованные лица имеют возможность полагаться на обязательства, взятые государством, даже если они содержатся в нормативном акте, который, в общем, не имеет автоматического прямого действия.

Такое действие указанного принципа связано с другим принципом ответственности государства, состоящим в том, что государство не может ссылаться на собственное нарушение обязательств для избегания ответственности. Если государство утвердило определенную концепцию, коей в нашем случае является стабильность налогового законодательства, то оно действует противоправно, если отступает от заявленного поведения или политики. Поскольку согласование такой политики или поведения дало основания для возникновения обоснованных ожиданий у лиц относительно соблюдения государством или органом публичной власти такой политики или поведения.

Позиция ЕСПЧ справедлива исходя не только из теории права, но и простого здравого смысла. Ведь государство, обладая налоговым суверенитетом, имеет право устанавливать нормы, в том числе и с нарушением (а возможно и отменой) им же установленных процедур. Но в таком случае оно обязано возместить убытки налогоплательщиков в связи с нарушением их законных ожиданий. Отметим, что отечественные налогоплательщики уже сейчас имеют достаточно оснований для защиты своих прав, нарушенных в связи с несоблюдением государством п. 4.1.9 НК, непосредственно в админсудах путем взыскания убытков с государства. Подобная судебная практика у нас пока отсутствует из-за пассивности налогоплательщиков и нерешительности админсудов, с опаской относящихся к применению норм решений ЕСПЧ в собственной практике. По нашему мнению, механизм защиты прав налогоплательщиков вследствие нарушения государством принципа стабильности необходимо также предусмотреть непосредственно в законе, прямо внося вышеописанное правило, применяемое ЕСПЧ.

Однако возвращаясь к действительности закона принятого в нарушение п.4.1.9 НК Украины, мы можем с уверенностью констатировать, что такой закон является действительным. Как и закон, принятый с нарушениями других правил налогового нормотворчества.

Еще одним требованием, на которое следует обратить внимание является требование, содержащееся в п.п.7.3, 7.4 ст. 7 НК Украины которые устанавливают, что любые вопросы налогообложения регулируются Налоговым кодексом и не могут устанавливаться и изменяться другими законами Украины. Кроме законов, которые содержат исключительно положения о внесении изменений в этот кодекс и/или положения которые устанавливают ответственность за нарушение норм налогового законодательства. Элементы налога определяются исключительно Налоговым кодексом.

Таким образом, налоговые отношения должны регулироваться

специальным законом – Налоговым кодексом. Но что делать, если иные законы все-таки содержат налоговые нормы? Очевидно, что при противоречии с нормами НК Украины применяться будет норма Налогового кодекса исходя из правила разрешения конкуренции общей и специальной нормы. Но что, если противоречия нет? Либо противоречие на первый взгляд не заметно? Как к примеру, в случае с судебным сбором, когда Закон Украины «О судебном сборе» предусматривает вне налоговой системы обязательный платеж, соответствующий всем признакам налогового сбора. В данной связи не совсем понятны мотивы законодателя, порождающего противоречие там, где его не должно было быть. Ведь включение платежа в систему налогообложения (как это всегда было) сняло бы все вопросы. Сейчас же мы имеем коллизию, созданную самим законодателем, принявшим Закон «О судебном сборе» в нарушение пункта 9.4 статьи 9 НК Украины в соответствии с которым установление общегосударственных налогов и сборов, не предусмотренных НК Украины запрещается. Очевидно, что у нас нет достаточно оснований утверждать неконституционность закона, ведь основное требование Конституции о установлении сбора законом соблюдено, а невыполнение требования п.9.4 ст. 9 само по себе не может влечь недействительность (если уместно вообще применять такой термин в праве Украины) или неконституционность закона и/или освобождать плательщика от налоговой обязанности. Вместе с тем, на взимание и уплату сбора, как и на защиту прав его плательщика, не распространяются общие нормы НК Украины, что нарушает его права. Очевидно, что коллизию следует разрешить на уровне нормотворчества.

Затронутая здесь проблема является еще глубже и касается достаточно большого количества обязательных платежей, активно взимаемых в государстве, но почему-то стыдливо не включаемых им в налоговую систему. К такому относиться исполнительный сбор, взимаемый по закону «Об исполнительном производстве», а также платежи, устанавливаемые на уровне подзаконных актов. Возьмем к примеру плату за проезд автомобильными дорогами общего пользования транспортных средств, весовые и/или габаритные параметры которых превышают нормативные. Данная плата, как и некоторые другие подобные платежи вообще устанавливается на уровне Кабинета Министров! И если обязательность уплаты судебного и исполнительного сборов (особенно беря во внимание неоднозначность природы последнего), сомнений не вызывает, то в случае с платой за проезд однозначно речь идет о незаконном сборе, являющемся ярким образчиком чиновничьего произвола. Плательщик, поставивший перед судом вопрос о законности взимания с него соответствующего платежа, должен получить защиту в полном объеме.

Отдельного внимания заслуживает проблема установления местных налогов. Полномочия на их установление предусмотрены ст.143 Конституции Украины. Проблема состоит в том, что и в ст.92 и в статье 143 Конституция оперирует одним и тем же понятием, однако имеющим в двух случаях разное содержание. Если в первом случае речь идет об установлении налога и налоговой системой государством в лице Верховной Рады путем определения всех элементов налога, указанных в ст.7 НК Украины, то в ст. 143 идет речь об установлении налога органом местного самоуправления «в соответствии с

законом». Таким образом, во втором случае Конституция говорит о полномочии органа местного самоуправления на установление налога в рамках ограничений, установленных законом. Эти рамки мы без труда найдем в ст.12 НК Украины.

Любой исследователь найдет практику применения статьи 12 НК (особенно последних лет) весьма интересной. Проводя с позволения сказать «налоговые реформы» 2014 и 2015 годов законодатель сделал все от него зависящее, чтобы внести в вопрос местного налогообложения как можно больше сумятицы и неразберихи, превратив взимание в частности налога на имущество в увлекательнейшее поле битвы между налоговиками и налогоплательщиками с участием органов местного самоуправления, выступающих то на одной, то на другой стороне.

Таким образом, изложенный выше трехступенчатый тест относительно просто позволит разобраться в вопросе легитимности налоговой правовой нормы.

***

Все вышеизложенное может быть воспринято, как тризна по принципу «no taxation without concern» Однако это не так. Принцип молчит. Но молчание его – это не молчание сломанного радиоприемника, а спокойное и уверенное молчание корня огромного дерева, дающего жизнь его кроне. Жизнь не стоит на месте и все в ней, включая нас развивается, проходя от стадии к стадии того или иного жизненного цикла. Мы отвергаем старое, принимая новое, еще не изведенное, совершая тысячи тех ошибок, которые уже были совершены до нас. Розчаровавшись в новом, мы ищем в том, что отвергли вчера. И быть может когда-то, а быть может и совсем скоро мы вернемся к истокам того принципа, который положил начало справедливому налогообложению в том понимании, к которому мы все привикли (<http://jurblog.com.ua/2016/12/normotvorcheskie-protseduryi-v-nalogovom-prave/>). – 2016. – 05.12).

***

Взгляд юриста

Юридический блог компании Jurimex

Про автора: Наталия Найман

І знову про гроші, електронні гроші

Останнім часом тема онлайн-платежів, зокрема, з використанням електронних грошей, постійно на слуху. Лібералізація з боку національного регулятора (яка не відбулася), телеграми із заборонами щодо деяких гравців ринку електронних грошей – Webmoney, Qiwi, WalletOne, Яндекс.Деньги, одночасно із запрошенням на ринок інших гравців – PayPal, презентація проекту Cashless economy, одним із пунктів якого є еволюція e-money як безготівкового інструмента розрахунків (на основі технології Blockchain), емітентом яких буде НБУ... Одним словом, стабільність ринку електронних грошей в дії.

А що, якщо я скажу, що юридична особа може отримувати електронні гроші, випущені нерезидентом України, як оплату за товари та послуги? А потім додаю, що в Україні. Можливо, найближчим часом.

Вигадка? Ні, проект закону про внесення змін до деяких законодавчих актів

України щодо регулювання переказу коштів, зареєстрований у ВРУ 04.11.2016 року. Законопроект має на меті змінити правила гри на ринку електронних грошей кардинально.

Не акцентуючи особливої уваги на таких дрібницях, як доповнення статті 1 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» пунктом 1.13-1, який закріпить визначення електронних грошей (доповнено новою ознакою, а саме, що такі гроші випускаються в обмін на кошти), перейдемо одразу до аналізу запропонованої нової редакції статті 15 зазначеного закону.

1. Монополію банків буде подолано, або перелік емітентів розширюється

Пропонується позбавити банки монополії на емісію електронних грошей, оскільки емітентом також зможе виступати небанківська фінансова установа, яка має ліцензію на переказ коштів. Положення втілює світову практику, подібний підхід закріплений у законодавстві багатьох країн світу.

Слід заспокоїти скептиків, емісія електронних грошей небанківськими фінансовими установами не несе в собі більших ризиків, ніж здійснення такої функції банками. Оскільки в будь-якому випадку необхідно створити юридичну особу за законодавством України, внести відомості про таку юридичну особу до Державного реєстру фінансових установ, отримати ліцензію на переказ коштів, узгодити з НБУ правила використання електронних грошей.

Разом з тим, пропонується внести зміни до статті 4 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та віднести до фінансових послуг випуск та інші операції з електронними грошима. Вважаємо, що таке формулювання є дещо невдалим, оскільки до інших операцій з електронними грошима також відноситься використання користувачами електронних грошей для розрахунків, зокрема. Вживання зазначеної конструкції може спричинити неправильне тлумачення норми, коли складатиметься враження, що навіть для здійснення розрахунків користувачам потрібно мати ліцензію (банківську або на переказ коштів без відкриття рахунків). Сподіваємося, що до проекту закону в цій частині буде внесено зміни, які знімуть ризики неправильного тлумачення.

2. Можливості користувачів електронних грошей розширюються?

Як і раніше, користувачі – суб'єкти господарювання мають право використовувати електронні гроші для оплати товарів, робіт, послуг та пред'являти їх для погашення в обмін лише на безготівкові кошти.

Разом з тим, якщо наразі користувачі – фізичні особи мають право використовувати електронні гроші для здійснення оплати товарів, робіт, послуг і переказувати електронні гроші іншим користувачам – фізичним особам, то проектом пропонується доповнити вказаний перелік новими можливостями, а саме – використовувати електронні гроші також для сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів та здійснення благодійних (добровільних) внесків і пожертвувань.

Проект має на меті встановити, що «юридичні особи та фізичні особи-підприємці, які приймають електронні гроші як оплату за товари (продукцію, роботи, послуги), як сплачені податки, збори, інші обов'язкові платежі, як благодійні (добровільні) внески і пожертвування мають право використовувати отримані електронні гроші виключно для обміну на безготівкові кошти або

повертати їх користувачам у разі повернення ними відповідно до Закону України «Про захист прав споживачів» товарів, придбаних за електронні гроші».

Наразі важко уявити сплату податків, зборів та інших обов'язкових платежів електронними грошима, оскільки вони не є грошима за своєю правовою природою. Електронні гроші – це грошові зобов'язання емітента. В свою чергу, відповідно до пункту 35.1 Податкового кодексу України сплата податків та зборів здійснюється в грошовій формі у національній валюті України, крім випадків, передбачених цим Кодексом або законами з питань митної справи. Чинний Податковий кодекс України не передбачає можливості сплати податків електронними грошима. Слід відмітити, що проект змін до Податкового кодексу України не передбачає змін до зазначеної статті. Тому, з прийняттям закону може виникнути колізія щодо питання сплати податків електронними грошима.

3. Щодо електронних грошей, випущених нерезидентами

Також Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» пропонується доповнити статтею 15-1, яка фактично легалізує в Україні електронні гроші, випущені нерезидентами.

Беззаперечно, такі зміни є надзвичайно привабливими, в першу чергу, для бізнесу, який бажає отримувати електронні гроші, випущені нерезидентом, оскільки суб'єктам господарювання буде надано право приймати електронні гроші, випущені нерезидентом, як оплату за товари, роботи, послуги. Слід відмітити, що суб'єкти господарювання, які отримують такі електронні гроші, мають право отримувати кошти від їх погашення виключно на рахунки, відкриті у банках України.

Користувачам, як суб'єктам господарювання, так і фізичним особам, буде надано право «придбавати електронні гроші, випущені нерезидентом, в готівковій та безготівковій формі та отримувати кошти від погашення таких електронних грошей, виключно з використанням рахунків, відкритих у банках України». Тут постає логічне запитання: як електронні гроші можуть існувати в готівковій або безготівковій формі? Нам абсолютно незрозуміло.

Проект, серед іншого, передбачає, що відомості про особу, яка здійснює випуск електронних грошей і є нерезидентом, мають бути внесені до Реєстру платіжної інфраструктури (обов'язок ведення реєстру законопроектом покладається на НБУ). Так, відповідно до проекту НБУ вносить до зазначеного реєстру відомості саме про емітента електронних грошей, після узгодження правил використання електронних грошей. Коло може замкнутися, оскільки емітентом електронних грошей, в розумінні проекту, є банк або небанківська фінансова установа, яка має ліцензію на переказ коштів. Можливо, було б правильно, закріпити положення, що до реєстру вносяться відомості про осіб, які не є резидентами України, здійснюють випуск електронних грошей, операції з якими дозволено здійснювати резидентам України.

Таким чином, прийняття проаналізованого проекту закону може значною мірою змінити ситуацію на національному ринку електронних грошей, однак законопроект потребує серйозних доопрацювань і усунень колізій. Оскільки, поряд із перемогами для бізнесу, який бажає отримувати оплату за свої товари та послуги електронними грошима, випущеними нерезидентом, проект може

зумовити появу значних колізій в національному законодавстві та закріпити положення, які будуть нежиттєздатними(<http://jurblog.com.ua/2016/11/i-znovu-pro-groshi-elektronni-groshi/>). – 2016. – 25.11).

***

Блог на сайті «Политические Известия в Украине.»

Про автора: Ігорь Шевырев

Чому Україна повинна поручитись за мир

Україна має стати державою-поручителем щодо юридично зобов'язуючого Міжнародного закону про припинення війн.

На даний момент в ООН триває активна робота по розробці проекту такого міжнародного закону. За поточними планами, він має бути поставлений до розгляду вже на наступній сесії Генасамблеї ООН.

Принципи Декларації миру та припинення війн (DPCW) покладено в основу даного юридично зобов'язуючого міжнародного закону.

Таким чином, Декларація миру, котра з безпосередньої ініціативи відомої громадської організації HWPL (Південна Корея) була проголошена 14 березня 2016 року та у найкоротший строк отримала широку підтримку різних верств громадянського суспільства по усьому світу, наразі готується піднятися на якісно новий етап.

Від загальносвітового громадського визнання до статусу юридично зобов'язуючого документу.

Це буде вже не просто вимога вільного демократичного суспільства, а має стати правовою нормою, юридичним обов'язком задля подальшого мирного співіснування держав.

На даний момент визначається коло держав-поручителів, котрі під час майбутніх засідань офіційно представлять Декларацію миру в ООН.

Чому Україна має поручитись за Декларацію миру?

По-перше, принципи Декларації миру повною мірою відповідають цілям та принципам міжнародного співтовариства. Зокрема, передбаченим ст. ст.1 та 2 Статуту ООН.

Кожна держава повинна підтримувати міжнародний мир та безпеку, застосовувати ефективні колективні заходи задля припинення та усунення загроз миру та придушення будь-яких актів агресії, а також врегульовувати спори виключно мирними засобами, щоб не ставити під загрозу міжнародний мир, безпеку та справедливість.

Для України, котра у найближчі два роки буде головувати у Радбезі ООН та нести відповідальність за стан міжнародної безпеки, усе це має особливе значення. Це дуже відповідальна місія для України.

За ст. 24 Статуту ООН, Рада Безпеки ООН є основним міжнародним органом у світі, відповідальним за підтримку миру та безпеки. Так, РБ повноважний й приймати рішення щодо юридичної кваліфікації збройної агресії, й застосовувати заходи міжнародно-правової відповідальності щодо кожного конкретного факту агресії.

Міжнародно-правовий інструментарій РБ ООН здатен допомогти

просуненню найактуальнішого українського інтересу – за мир в Україні. Потрібно нарешті визнати офіційно на високому міжнародному рівні факт агресії РФ проти України, а також застосувати стосовно агресора заходи міжнародної відповідальності.

Розгалужений інструментарій, передбачений Декларацією миру, також надає Україні по цій справі додаткову допомогу.

Безумовно, для цілей DPCW теж важливо отримати поручительство держави-очільника Радбезу ООН. Тим більш, що фактично саме РФ й є основним гарантом дотримання принципів Декларації. Проте, знов ж таки, спочатку даним принципам повинно бути надано юридичної сили. Адже керуючі органи ООН у своїй роботі користуються саме юридичними документами.

По-друге, принципи Декларації миру повною мірою відповідають найнагальнішим українським національним інтересам.

Це цілком природній життєвий інтерес країни, яка вже третій рік поспіль знаходиться в умовах відкритого збройного конфлікту, котрий був спричинений зовнішньою агресією та вже призвів до окупації частин суверенної території.

Українці прагнуть миру, добре знають справжню ціну миру, мають гарний досвід ефективної протидії агресору, своєю послідовною політикою сприяють мирному розвитку та роблять вагомий внесок у досягнення великої справи миру.

По-третє, принципи Декларації миру відповідають конституційним засадам Української держави.

Зазначимо, це не лише офіційні декларації та норми Конституції, але й конкретні дії. Зокрема, дії країни, котра з самого поновлення своєї незалежності на початку 90-х років ХХ ст., обрала курс саме на мирний вільний та демократичний розвиток, проголосивши “без'ядерний статус” та відмовившись від потужного арсеналу ядерної зброї.

За ст. 18 Конституції, українська зовнішня політика має бути спрямована на підтримку мирного та взаємовигідного співробітництва з міжнародним співтовариством на засадах загально визнаних принципів та норм міжнародного права.

Україна у своїй політиці постійно неухильно та послідовно дотримується принципів та норм міжнародного права, добросовісно виконує свої зобов'язання перед міжнародним співтовариством, визнає примат міжнародного права над національним законодавством.

Мирний демократичний розвиток України гарантований міжнародним співтовариством, потрібно максимально використовувати потенціал цих міжнародно-правових гарантій.

По-четверте, Декларація миру мала б стати додатковим засобом тиску на державу-агресора.

Зокрема, Декларація акцентує увагу на ряді основних міжнародних обов'язків держав. Наприклад, утримуватися не лише від застосування сили, а й від погроз силою (ст.1); розвивати дружні міждержавні відносини, засновані на повазі принципу рівноправності та самовизначення народів (ст.3); засуджувати незаконну окупацію (ст.3); вирішувати міжнародні спори виключно мирними засобами (ст.6); об'єднуватися задля зміцнення міжнародних зусиль з

налагодження глобального діалогу з метою заохочення культури терпимості та миру, заснованого на повазі до прав людини й різноманіття релігій і вірувань (ст.8); поширювати культуру миру (ст.10). Тобто декларація передбачає широке коло державних обов'язків, котрі співзвучні з цілями та принципами міжнародного права, за порушення котрих передбачена міжнародно-правова відповідальність.

Підкреслимо, мова зараз не про посилення санкційного економічного тиску, здійснюваного окремими країнами, а про повноцінну міжнародно-правову відповідальність держави-агресора. Адже збройна агресія, окупація, грубе порушення територіальної цілісності суверенних держав, нехтування іншими принципами міжнародного права є міжнародними злочинами, за вчинення котрих передбачена сувора міжнародно-правова відповідальність. Зокрема, широкий перелік міжнародних санкцій, передбачених у ст. 51 Статуту ООН.

Стосовно держави-агресора мають бути застосовані саме заходи міжнародно-правової відповідальності.

Навіть хоч зараз, якщо це не відбулося досі, за три попередні роки збройного конфлікту. Тим більш, враховуючи, що у міжнародному праві діє принцип невідворотності покарання.

...Отже, поручитись за мир – варто, а наполегливо працювати за мир – тим більш, потрібно. Це найнагальніший інтерес не лише національної української, але й міжнародної безпеки.

Мир – велика та благородна мета, хоча й на практиці складна справа.

“Справа миру складніше, ніж вести війну”, – це нещодавно зазначив поточний лауреат нобелівської премії миру Гонсалес.

Проте, складність будь-яких справ найкращі долається спільними зусиллями.

Досягнення миру – це справа не лише військових, але й насамперед, юристів, дипломатів, волонтерів та послів миру; не лише консолідованими силами суспільства, але й колективними зусиллями усього міжнародного співтовариства. Разом усі – до перемоги, за Мир – у всьому світі.

Прийняття на рівні ООН юридично зобов'язуючого міжнародного закону на основі DPCW – конкретний крок назустріч миру.

Поручительство України за просування цього міжнародного закону – це визнання лідерства у світовому миротворчому процесі, закономірне та справедливе(<http://izvestia.kiev.ua/blog/show/84195>) . – 2016. – 13.12).

***

Блог на сайті «trustedadvisors.ua/»

Про автора: Дарья Писна

Новая редакция

Совершенствование положения об автоматизированной системе отбора арбитражных управляющих – шаг на пути к прозрачному разрешению дел о банкротстве

Фактически, исходя из пункта 4.23 Положения, суд после второго обращения в автоматизированную систему сразу назначает арбитражного

управляющего, а не обязывает подать заявление о предоставлении согласия на участие в деле. С нашей точки зрения, это прямо нарушает положения статьи 114 Закона о банкротстве, так как суд не устанавливает соответствие кандидатуры арбитражного управляющего критериям, установленным законом. Кроме того, данное положение нарушает статью 43 Конституции Украины о праве свободного выбора человека на труд.

Впрочем, согласно реестру судебных решений, на данный момент судебная практика избрала следующий путь назначения арбитражного управляющего в случае отказа: суды ссылаются на пункт 4.14 Положения, которым предусмотрено, что «в случае непредоставления заявления арбитражным управляющим для участия в деле суд самостоятельно назначает арбитражного управляющего из Единого государственного реестра арбитражных управляющих». Аналогичная норма установлена и абзацем 4 части 1 статьи 114 Закона Украины «О восстановлении платежеспособности должника или признании его банкротом».

Как показывает анализ государственного реестра судебных решений, еще не вынесено ни одного определения относительно назначения арбитражного управляющего согласно пункту 4.23 Положения, что косвенно подтверждает тот факт, что судьи тоже видят коллизию в применении предписаний данного Положения и руководствуются предписаниями Закона, а не Положения.

Несмотря на внесенные изменения в Положение, его нормы пока не могут быть исполнены в связи с вышеупомянутыми противоречиями законодательства. На данный момент новая редакция Положения по сути не смогла изменить практику получения отказа/назначения арбитражного управляющего (<http://trustedadvisors.ua/blog/insolvency-officers-in-Ukraine/>). – 2016. – 06.12).

***

Блог на сайті «pravotoday.in.ua»

Про автора: Виталий

Очередные шаги власти по «удовлетворению» жаждающих...

В середине ноября 2016 года Президентом Украины был внесен как неотложный законопроект «О внесении изменений в некоторые законы Украины относительно возмещения физическим лицам через систему гарантирования вкладов физических лиц вреда, причиненного злоупотреблениями в сфере банковских и других финансовых услуг», который впоследствии был одобрен депутатами.

Как считают многие депутаты, принятие этого закона будет способствовать защите прав физлиц, обманутых при посредничестве банков, на примере клиентов банка «Михайловский», предоставляя им соответствующие гарантии таких вкладов. Иными словами, принятый закон приравнивает к вкладу средства, привлеченные от физлиц, как заем или вклад в небанковское финансовое учреждения через банк, который выступил поверенным по такому договору и на день вступления в силу закона признан неплатежеспособным, если банк не проинформировал физлицо под подпись о нераспространении на

такие средства гарантий, предусмотренных законом «О системе гарантирования вкладов физических лиц». При этом физлицо, разместившее или предоставившее такие средства, приравнивается к вкладчику и, как следствие, получает право на возмещение средств за счет Фонда гарантирования вкладов физических лиц. Законом также вводится ряд обязательных действий для банков, с целью не допускать противоправных действий, аналогичных действиям по отношению к вкладчикам банка «Михайловский».

Следует отметить, что данный законопроект решает практически все вопросы вкладчиков банка «Михайловский», но с другой стороны продолжает «истощать» казну государства и создает опять «комфортные» условия для нечистых на руку предпринимателей, которые смогут в будущем обманывать вкладчиков, сознательно понимая, что все издержки будут компенсированы через Фонд гарантирования вкладов. Считаем, что необходимо было ввести крайне жесткую ответственность должностных лиц за такие противоправные деяния, а также жесточайший контроль со стороны контролирующих органов за соблюдением законности в сфере кредитных отношений.

Еще одно решение, которое касается денежных средств. В октябре текущего года Указом Президента Украины был введен запрет на операции с российскими платежными системами. Под санкции попали такие платежные системы: «Золотая корона», «Юнистрим», «Международные денежные переводы Лидер», «Колибри», Anelik, Blizko.

В свою очередь в Государственную думу РФ внесено законопроект о запрете денежных переводов из РФ в Украину, которые осуществляются с помощью иностранных платежных систем. Таким образом, в Украине запрещено пользоваться российскими платежными системами, а в России (при расчетах с Украиной) – иностранными. Такие зеркальные действия двух государств приняты по понятным для нас причинам, однако могут повлиять на взаимоотношения между субъектами хозяйствования обеих стран, которые имеют финансовые обязательства. Кроме того, значительная часть финансовых средств так и не дойдет до Украины, что однозначно негативно отразится не только на экономике предпринимателей, а и страны в целом (<http://pravotoday.in.ua/ru/blogs/1395/1571/>). – 2016. – 02.12).